

Lydia Koidula

Säärane mulk

ehk

Sada vakka tangusoola

See e-raamat on skaneeritud ja toimetatud Tartu
Linnaraamatukogus
E-raamatu aluseks on Mixi Kirjastuse 2002. aasta väljaanne

2013

Tartu Oskar Lutsu nimeline
Linnaraamatukogu

Sisukord

	lk
TEGELASED.....	3
ESIMENE VAATUS.....	4
1.....	4
2.....	5
3.....	6
4.....	7
5.....	7
6.....	8
7.....	8
8.....	9
9.....	9
10.....	10
11.....	12
12.....	12
13.....	13
14.....	13
15.....	14
TEINE VAATUS.....	16
1.....	16
2.....	17
3.....	18
4.....	19
5.....	19
6.....	21
7.....	23
8.....	24
9.....	25
10.....	26
11.....	27
KOLMAS VAATUS.....	28
1.....	28
2.....	28
3.....	29
4.....	30
5.....	31
6.....	33
7.....	34
8.....	34
9.....	36
10.....	37
11.....	38

TEGELASED

Mäeotsa Peeter Pint — *vana talunik*

Anne — *tema naine*

Maie — *tema tütar*

Jüts — *tema poeg*

Erastu Enn — *Maie kosilane*

Männiku Märt, noor mulk — *Maie kosilane*

Kure Aadu — *vallavalitsuse kasak*

Vallakirjutaja

Ees paremat kätt p a r s , mille kõrval k a r t s a s . Veel enam ettepoole paar uusi pastlaid varna otsas. Pahemal pool põrandal laud-pingid või toolid toas. Muidu talutoa riistad ja ruum.

ESIMENE VAATUS

1.

Maie. Enn (*õuest tuelles*).

MAIE: Jäta mind rahule, Enn, mul pole aega! Kui eit kuuleb-näeb, et töö on tegemata? Ma olen sulle kümme korda ütelnud: meist mõlemast ometi sõpru ei saa!

ENN: Maiekene, marjukene, – miks sa jälle nii ohakane oled täna? Miks meist sõpru ei peaks saama? (*Uut rätikut taskust tõmmates.*) Vaata siia! Kas ei ole ilus? Ähäh! Eile alles kirikupoest ostetud! Maksab puhast 50 kopikat!

MAIE (*õlgu kehitades*): Kahju!

ENN: Teisepere Liisu pakkus täna 5 kopikat rohkem – ei anna ära!

*Salasõber, siidisukka,
see'p see õige ilukandja!*

(*Kaela ümbert kinni hakates.*) Tule nüüd, paneme nõnda –

MAIE (*keelates*): Vii sina rätik rahuga Liisu kätte ja lunasta oma raha tagasi, kui sa paremat «siidisukka» ei tunne kui mind! Minu pärast oled oma poole rubla ilmaaegu kulutanud.

ENN: Uih, uih! kui karune! Pole vist veel hea küllalt? Ei tea, mis loori sina igatsed, et mokad kärssus on?

MAIE: Loori? Mina ei himusta loori ega muud asja sinu käest, seda sa tead ammugi. (*Istub töö juurde maha.*)

ENN (*poolkibedalt*): Kuule, kullerkupu-õis, ilusad lapsed lähevad 10 aastat vanemaks igal puhul, kui süda täis tuleb! Kas tead ka?

MAIE: Siis oleks sinu hinge peal, Enn, kui ma välja näeksin nagu vana 60-aastane Põhja-nõid. Ütle mulle, Enn, miks sa mind rahule ei jäta? Miks sa pühid ühtepuhku minu jälgi? Kas ma sulle heaga küllalt ei ole ütelnud, et sinu libedad laulud minusse ei mõju? Miks sa mind vägisi sunnid kurjaga ütleva?

ENN: Soo? Mis see siis õieti on, mis sinusse mõjub? Mis kirikisandat-köstrit Mäeotsa maasikas siis ometi ootab? Kas ma ei ole peremehe poeg? Kas mu isa ei olnud vallavolinik? Kas mul ei ole jõudu rohkem kui sinu – (*neelab alla*) kui mõnel muul? Mis sa veel tahad?

MAIE: Sellepärast ei ole sa mitte küüneväärt ausam minu meelest kui muidu.

ENN: Ausam? Mis au sa veel tahad? Saab näha, kust see aus tuleb, kes su taevariiki tõstab! Ohohoh! Küllap vist langeb pilvist maha! Katsu minu uhket neitsit!

MAIE: Kuule, Enn, jätame jagelemise! Au ja au on kaks asja. Sandinärus võib enam au elada kui siidsärgis. Ära mind sunni su enese kahjuks pikemalt aru andma!

ENN: Aru. Mis aru? (*Tasasemalt.*) Ära ole sõge, Maie! Kust sa teist

niisugust enam saad? Ma olen (*meelitades*) vanasti teie pere tuttav –

MAIE (*vahele*): See ei ole minu süü!

ENN (*uhkelt*): Pealegi saaksin kümme teist, kui tahaksin, sest et liisu alt lahti olen. Kas sina üksi mind tahad ära põlata? Ei usu!

MAIE (*püsti tõustes*): Nüüd saab küllalt. Sa ei anna enne rahu, siis pean ma selge sõnaga seletama. Kõik on tõsi, Enn: sa oled jõukas mees, sinu isa oli valla-ametis, mõni teine, kehvem, seisaks hea meelega sinu paigal. Aga sa ütled, et sa kümme teist saaksid minu asemel? Ütle, miks sa siis nüüd 25-aastaselt veel üksi elad oma talus? Miks sa Saare Tiiult viinad tagasi tõid? Miks Aluste Ann sind vastu ei võtnud? Miks Veske Aadu sinu kosilase kõva sõnaga koju saatis? Ma tahan sulle tunnistada, kust see tuleb (*viib Ennu kättpidi ettepoole*): Siit sellest puuduvast põidlast see tuleb, Enn, mitte kuskilt mujalt. Selle peale vaatavad kõik, ükski ei suuda aru saada, kuidas just ülemineval liisuvõtmise ajal sulle see õnnetus puid raiudes kaela pidi langema? Olid number ühe tõmmanud paar päeva enne seda, ja terve olid sa ikka olnud, Enn, õige terve poiss! No kes õnnetuse vastu võib parata? (*Tähtsalt.*) Aga – see on omal ajal ometi hea, Enn, kui mehel kõik sõrmed käe otsas on, seda sa näed nüüd! Kui minu kosija peaks olema liisu alla langenud, siis tahaksin ma teda minupärast 30 aastat oodata, kui ma ka sealjuures vanaks ja nüriks lähaksin, aga – sõrmed peaksid temal kõik otsas olema! – Vaata, Enn, sellepärast meist mõlemast sõpru ei saa, – ära pane pahaks! (*Uksest õue.*)

2.

Enn (*üksi*).

ENN (*juukseid sasides*): Pagan a päralt! Kas tohtis ta mulle seda kõike suu sisse ütelda? Ja mina seisan nagu rumal karjapoiss tema ees, ei lausu musta ega valget, kuulan nagu kirikus! (*Hambaid kiristades.*) Kas ma ei ole ammugi nende kärssus ninasid näinud? Kas ma ei tea, miks nad minuga ei taha tegemist teha? Ja ometi on mul raha küllalt nendega juua ja priisata! See pagana põial! Kes neile ütles, et ma tema – –? (*Ähvardades.*) Kes mulle võib ütelda, et ma tema maha raiusin? Tulgu, küll ma tahan temale näidata! – Paganaväärt – julges ta mulle kõik mu kosjakäigud kätte lugeda, nagu sõrme otsast? Sina –! Seda ma temale ei kingi! Oot, oot! Küll ma sulle kätte tasun, mis ma täna sinu suust pidin kuulma, oota, kassipoeg! Kuidas ma võrku vean, aga? Kui ta mitte nii sõimuväärt ilus ei oleks, küll ma temaga nõu leiaksin? Aga mul ei täi teda mõnele teisele jätta. Sa ei t a h a mind, paikene? No siis võtan ma sind sinu tahtmata! Aga ma võtan sinu nõnda või nõnda. (*Akna äärest.*) Vait! – kas see ei ole Männiku Märts, kes sealt Maiega tuleb? No muidugi! Ahah, sellepärast! See tohib kaelast kinni võtta küllalt – sellepärast! Siia tulevad? Oot! Oot!! (*Ümber vaadates.*) Kuhu ma nüüd –? Sinna! (*Ronib üles parsile.*)

3.

Maie. Märt (*õue-uksest tulles*). **Enn** (*parsil*).

MAIE (*õue poole rääkides*): Ära on läinud! Tule peale, Märt! Arvasin küll, ega ta selle peale enam kauemaks võinud siia jääda!

MÄRT (*ust kinni pannes*): Tema õnn! Head meie mõlemad teineteisele ei oleks ütelnud. Inimene küll ei pea teise nägu laitma, jumal on kõik loonud; aga vanasõna ütleb: punased juuksed ja vindunud lepad ei kasva hüva maa peal. Ja siin on sõna tõeks läinud. Kas ta ammu juba sinu järele jookseb?

MAIE: Mitu aega! Ja – isa –

MÄRT: No – isa? Viimati –?

MAIE (*pead noogutades*): Isa näeks hea meelega, et ma tema vastu võtaksin! Tema libe keel on taadi silmad pimedaks teinud, et ta tema vigu ei näe. (*Märdi kortsus kulmu nähes.*) Aga ära sa usu, Märt, ega ma teda ei võta elades!

MÄRT: Minu kanapojukene! Aga räägi nüüd, mis ema siis ütles, et mulk kosja tulla tahab?

MAIE: Ema – ei nüüd – emal oli hea meel küll, ütles aga, et oleksime ka ennegi võinud temale nimetada, ja et nüüd vahest ei saa värsket õlut enam – ja (*mõttes*) kanad on ka kottu kaugele läinud –

MÄRT (*pilgates niisama*): Ja seapõrsad, vasikad ka veristamata – (*Naerdes.*) Oh teie, naised, olete kõik ühe veega ristitud!

MAIE (*naeratades*): Naera peale – ei tea, kelle otsa teie, mehed, vahite, kui puudus kätte tuleb? Juba teiegi «leivast ükski» elate?

MÄRT: No, ükspuha, jätame, tuikene, selle jutu täna veel pooleli. Ma mõtlen: kui nüüd isa mulki väimeheks ei võta, mis siis?

MAIE (*tuhinal seletades*): See'p see minugi suur hirm oli, Märt. Sa tead, isa neid mulke ei salli seitsaadik, kui Aluste rahvas meie endise koha endile ostsid. Ema ütleb küll ikka, et miks ei ole isa raatsinud raha enne sisse maksta. Ja vaata, Märt, emal on tõesti õigus, ega need mulgid nii murdjad ole, sest s i n a oled ju ka mulk –

MÄRT (*tujusalt*): Emal on i k k a õigus.

MAIE: Aga kui ema meie poolt on, siis saame isast ikka jagu. Sest vaata, Märt, teie, mehed, seda küll ei usu, aga n a i s e sõna jääb ikka peale!

MÄRT (*naijatoonil*): Kuula, kuula! Oi, oi, Maiekene, hakkad aegsasti juba peale! Kena lugu, mis seadused sul juba peas on!

MAIE (*häbelikult*): Aga, Märt, – mis mina siis tean – ema ju ütles –

MÄRT (*nagu ülemal*): No, mis siis? Eks ema sõnal ole ju täna veel tööd küllalt? Ja sina? Mis s i n a i s e siis ütled?

MAIE (*maha vaadates*): Mina? Eks sa tea ju isegi, Märt, vaene ma küll olen, ei ole isal seda jõudu, mis sinul –

MÄRT: M i n u M a i e k e n e ! Sina, minu silmater ja südamerõõm! Sinu raha pärast poleks ma mitte ühte sammu teie poole tulnud, sest ma tean

küll, et mul ei tule kerge töö isa juures. Sest silmapilgust saadik, kui ma sind kirikus nägin ema kõrval, ei olnud mul rahu ööd ega päeva enam, ja – noh, tead ju isegi, kuidas siis lugu tuli. Ja kui me juba paaris oleme, Maiekene, küll sa näed siis selge silmaga, et veel murdjamaid võib olla maailmas kui mulk! Jah, aga nii kaugele on tööd veel küllalt! Kõigepealt pean ma nüüd Kure vanamehe üles otsima, see tuleb mulle kuulatajaks ja isameheks. Kui see asju isa juures toime ei aja, siis ma teist paremat ka ei tea. On ka nagu valla ametimeest, ehk see aitab kõrvalt. Siis tulen õhtu poole ise viinadega –

MAIE (*häbelikult*): Oh sa taevakene! – Kuhu ma jooksin siis?

MÄRT (*naerdes*): Õige lähedale, laps, et ma sind leian! Kas kuuled? Mitte kaugele! (*Murelikult*.) Tuikene, kui ma sind siiski ei saa?

HÄÄL (*rehe alt*): Maie! Maie, ae!

MAIE (*kohkudes*): Kuule! Ema kutsub! Nüüd ma pean minema, Märt! Oh, Märt! kui ometi kõik hästi läheks, jumalukene!

MÄRT: Ära kardada, kullerkupu-õis: küll saame õigeks! Aadul on tubli keel ja emal teine: kas need ei peaks isa peast jagu saama? Sina, mu lahke lillekene: sind ma ometi ei jäta, tulgu mis tuleb! Head päeva nüüd seniks! (*Õue-uksest välja*.)

4.

Maie. Enn (*parsil*).

MAIE (*saadab Märdi ukseni; senikaua tahab Enn maha tulla, pöördub aga ruttu üles tagasi, niipea kui Maie ümber pöördub*): Oh küll on ta tubli poiss, minu Märt, nii tugev ja lahke, nii kange pea ja jälle nii hella südamega: teist temasarnast ma küll ei tunne kõiges kihelkonnas! Mis see isa ometi sest mulgist ikka peaks söimama! Mul on ometi – (*maha vaadates*) – ka kosilasi käinud – Altoja Hans – ja Viiraku Viidu – ja Lahearu Laos; ei sünni neist ükski Märdi kõrvale! See Aluste talu ei kao isal peast! Aga ega Märt selles süüdlane ole! Ja nüüd ma peaksin Ennule minema! See on see kõige väetim kõigist: rõugetanud ja punased karvad peas, ja pealegi see pöial – mitte iialgi! Va ülejäänud loom! Ennem ma hüppan ojasse! (*Lapselikult südamest*.) Oh jumaluke taevas, aita meid ometi! Sa tead ju ise: minu Märdi sarnast ma kusagilt ei saa enam, ja tema on küll selle väärt, et ta – et ma – ei, kuidas see on? Ükspuha, kui me aga teineteise saame! (*Rõõmsalt*.) Ja kui pikk ja sirge ta on – nagu tamm metsas, (*põlgusega*) ja see Enn jälle – puhas kadakapõõsas! Ja –

HÄÄL (*rehe alt*): Maie, ae!

MAIE: Oh sa jumaluke – eit! Selle olin ma hoopis unustanud! Aga teist Märti maailmas ei ole! (*Rehealusele*.)

5.

Enn (*ülevalt maha ronides*).

ENN (*ähib*): Sooh! Sooh! Salakoi, sina! Ja tema ka! Lõhki ma enese lõhuksin! Teie esimesed petised! Aga seda ma ei jäta! Vanamees peab teada saama, mis sipelgad tema pesas siblivad! Teie ussinäod! Nagu sula kärjemesi teineteisega, üks «lilleke» ja «õieke» ja «tuike» ja «pääsuke» üksteise järel suus – ja (*sülitab*) mina põigiti hammaste vahel? Soo? Või tema sinu tamm, ja mina –? Oota, ma tahan sulle näidata, mis magu kadakapõõsad maitsevad! Kus vanamees on? – Võtku pagan! Jälle mõni tuleb! (*Ronib parsile tagasi.*)

6.

Jüts (*talutab Kure Aadu õuest tuppä*). **Enn** (*parsil*).

JÜTS: Tule aga siiapoole, Kure onu! Eit on leemepaja juures, taati ma küll ei tea praegu.

AADU: Soo, soo! (*Kuklatagust sügades.*) Kanade päralt, see on kibe käik mulle, ehk ma küll (*iseenese uhkeldades*) külakubjas olen ja vallavanema parem käsi! See Peeter neid mulke ei salli silma otsas, ja nüüd tahab üks veel tema t ü t a r t ! Aga Märdil on veel neid vanu (*kõrvalt tasku vaadates*) Kadrina rublatükke¹ ja on muidu tubli poiss; häda ka ära taganeda.

JÜTS: Kas ma kutsun isa, Kure onu, kui sa tahad ehk siia jääda? (*Kõrvale.*) Ehk siis saan ka jälle uued pastlad jalga?

AADU (*ruttu*): Ei, ei, pai laps, lase olla peale, küll ma saan nõndagi õigeks! (*Iseenesele.*) Annel on keelt: see võib mind aidata! Lähme esmalt rehe alla! (*Reheuksest välja.*)

7.

Jüts (*ukse juurest ümber pöördudes*). **Enn** (*ronib, nagu ülemal, poolelt teelt parsile tagasi*).

JÜTS: Ihihih! Ah ta arvab, et ma ei tea, mis (*sõrm nina ääres*) Kure onu meilt otsib? Valla asju meil arutada ei ole, seda ta ise õues ütles! Küllap tean! (*Publiku poole.*) Maie! jälle kosilane! – Aga – kes ta võib olla? (*Rehealuse poole.*) Kas kuulatan? Ei, Maie ütles, see olevat inetu! (*Murelikult.*) Kui ta aga see pealuu E n n ei ole! Seda ma ei taha! See lipitseb isa ees ikka nagu Karja-Pits kannika ees, ja seljataga sõimab mind «rumalaks poisiks» ja «tahmapeaks». Kas ma ei ole ometi koolis kolmandal kohal –? (*Põlgusega.*) Va põidlapurustaja! Kas Kure onu ise mulle ei ütelnud, et see põidla-lugu õige ei ole ja et ma aga ei tohi sellest nimetada, enne kui asi selge. Seda ma olen ka lubanud, ja mees peab sõna! Aga Maie! ma temale ei anna! (*Mõttes ja poolkavalalt.*) Miks siis M ä n n i k u M ä r t teda ei võta! Ta ometi viimati ütles mulle, et ta küll tuleks mulle õemeheks, kui ma võtan. Tema ma võtaksin varsti! (*Järele mõteldes.*) Kui ma juba suureks olen saanud, siis ma

¹ Vene keisrinna Katariina I järgi nimetatud rahad.

läkitan ka kosilasi mõnda teise peresse kuulutama – kuhu ma läkitan siis? Aluste Annele? See on liiaks pikk, siis ma pean ikka ülespoole vahtima, nagu harakapesa otsa – nõnda – kael jääb haigeks! Saare Tiiole? Ei, see on inetu! Mina tahan ilusa naise saada! Nii ilusat ei olegi, kui meie Maie on – (*südamest*) ei, nii ilusat ei ole... teda ma ometi võtta ei või: mis ma nüüd teen?

–

8.

Endised. Maie (*õue-uksest leiva, või ja õllekannuga*).

MAIE (*ukse vahel poolsalaja*): Jüts, ae!

JÜTS (*niisama*): Mis sa otsid, Maie?

MAIE: Kas Kure vana juba tagasi tuli?

JÜTS: Ei tulnud! Mis siis?

MAIE: (*iseeneses*): Ei veel? (*Jütsi poole*.) Ega sa Männiku Märti ole näinud?

JÜTS: Pole ühti! (*Nagu ühe mõtte tärkamisel, suure häälega*.) Maie, nüüd ma tean, kellele ta kosib: Märta on! Jaha Märta!

MAIE (*vaigistades*): Sõge laps, vait, mis sa kisendad! Mis kosib? Kellele? Mis sa segad!

JÜTS: Märta jah, ära sa salga ühti!

MAIE: Vait, säh, pane parem saiad-õlled lauale, ema ise toob leeme, mul pole aega.

JÜTS (*võtab vastu*): Juba! Nüüd sul pole aega. Nüüd sul tuhin taga! Nagu ma ei tea! (*Kindlalt*.) Maie, mina aitan teid ka, küll sa näed!

MAIE (*vaigistades*): Mis sa siis aidad! Mina ei mõista, mis sul täna peas on! (*Salaja sõbralikult*.) Ole – ole nüüd hea laps, Jüts, ole vait, ja kui Kure onu ära on läinud, tule siis, räägi mulle ka – mis –

JÜTS (*kindlalt*): Kohema tulen! Maie! Küll sa näed, mina aitan teid!

MAIE (*naeratades*): No muidugi, üle läve õue!

(*Maie õue, Jüts rehe alla*.)

9.

Enn (*parsilt maha tulles*).

ENN: Kas sa oled niisuguseid näinud maa peal! Oh teie, viimased mutid! Ja see noor nõges ka nende liigis! Mis asi see oli, mis ta (*vaatab ettevaatlikult ümber*) sest – «pöidlaraiumisest» rääkis – ja «selgekssaamisest»! Ja kubjas Aadu pidi midagi teadma? Vale! Nüüd on paar aastat läinud, kui mõni oleks näinud, oleks ammu lugu taga olnud. Aga see on ikka seesama pagana salajutt, millele otsa peale ei saa – ükski ei ütle lausa välja! (*Kiristades*.) Sina, seapõrsas! Ah teie arvate juba pulmad käes olevat, sest et kosilane kodu on! Siis ma küll peaksin päris tahmapea

olema, kui ma selle vastu nõu ei leiaks! Oodake, oodake, ma tahan teile pulmi teha, mis teile meelde jäävad! Vanameest ennast nüüd, enne kui jälle mõni risti ette tuleb! – Seal ta on... Pagana lugu: jälle juba saba täis teisi taga! Ma olen nagu rebane lõksus siin pagana parsil üleval! (*Ronib jälle üles.*)

10.

Rehe alt: Aadu, Peeter ja Anne (kes supivaagnat ja lusikat kannab). Enn (parsil).

PEETER (*vesti väel, piip suus*): Aga mulk ta on ja mulgiks jääb, ja mina seda heaks ei kiida!

AADU (*ikka Anne poole, kes teda lauda kutsub*): No muidugi, on muidugi, Peeter! – Mulk? Mulk? No mis sest on, Peeter! Mulkidel on jõudu, ja vaata, mis kena poiss ta on, Peeter, ja kui ausasti ta on rendikohta harinud tänini, ja ma olen ka, hm, nagu kuulnud, et ta nagu enesele päriskohta osta otsib, Peeter, jah! (*Iseeneses.*) Kui see ometi juba möödas oleks!

ANNE (*kes kõik lauale on seadnud, väga lahkelt*): Istuge lauda, Kure onu, võtke sedagi soola-leiba, mis jumal meile õnnistanud – olgu jumala ristike juures! Jah, mis ma pidin ütleva: no ega temagi süüdlane ole, et ta mulgiks loodud! (*Mehe poole kõrvalt.*) Kas sa sõge oled, et sa ei mõista vastu võtta? (*Aadu poole.*) Või päriskohta osta otsis? Vaata! Ei tea misukest?

PEETER (*urisedes*): Jälle mõnda seest välja ajada? Säärane mulk!

ANNE (*kõrvalt mehele*): Sina oma kiusuga! (*Aadu poole.*) No jah, ta on tark ja viisakas poiss. (*Tõukab meest puusa.*) Eks ole tõsi, Peeter?

PEETER: Mis? Ei tea, mis mina tema tarkusest või viisist tean? Võtku tont kõike tarkust! Mulk ta on, seda ma tean!

AADU (*süües*): No muidugi, muidugi, Peeter, aga –

ANNE: Tule jumal appi, nagu mulk enam inimene ei olegi? Võtke õlut veel kõrva, Kure onu! Jah, mis ma pidin ütleva, meie Maiel on nüüd ka kosilasi küllalt käinud, no aga ega meie laps ka igäühte vastu ei võta! Ja Maie on usin ja viisakas ja oskab keeta, küpsetada, kedrata, kududa, sukavarrast veeretada: küll ma näitan teile pärast, mis ilus veimevakk tal on, Kure onu! Ja lehmad-mullikad tunnevad tema kaugelt ära – jumaluke, jah, – nagu iseennast! Ja tema nägu nüüd ja jume nimetada – jumala ristike jäägu juurde – ei pea küll ise omasid mitte kiitma hakkama, aga, hm, eks ta ole nüüd kõige maailma näha: libedaks loodud nagu – nagu mul enesel, Kure onu! Jah, nõnda küll! Võtke ometi leent veel. (*Valab riista täis.*)

PEETER: Nooh! (*Iseenesele.*) Õnneks varblastele, et me hernepõllul ei ole!

AADU: Noh muidugi, muidugi! Eks ole teada, Mäeotsa Mai on vile ja sile laps! Ja Männiku Märti nüüd, Peeter, et ta küll mulk on! Vaata, need on ju need ülitargad veel, Peeter: ei tule neist ükski üle raja tühja pungaga! Ja Märti jälle, Peeter, tublimat ja targemat poissi sa ei leia kõigest kihelkonnast! Ma ütlen sulle, Peeter, usu mind, Peeter: Aluste Ann oleks teda kahe käega

võtnud, aga kust teine tahtis? Mitte!

PEETER (*kärgatades*): Aluste? Ära sa mulle nimeta seda nime! Paganaväärt, mu süda tuleb sees täis! See oli ka mulgi süü.

AADU: No muidugi, muidugi, Peeter, – aga miks sa ise ei võtnud?

ANNE (*kõrvale, meest puusa tõugates*): Kas sa vägisi kõik tahad hukka ajada? (*Suure häälega.*) Jah, tühjale tõrrele ei kulu kaant ära! (*Aadu poole.*) No ega meil ka teadmata ole, et ta vanemat rahvast oskab austada, ja oleme ka näinud küllalt, kuidas ta viimati kirikupingist üles tõusis ja ruumi andis, kui olin hiljaks jäänud tulema. Maie võib küll temaga vist rahul olla! – Üsna värske õlu, Kure onu!

AADU: No muidugi, muidugi! Ja seda tarkust, ja seda mõistust, sina minu aeg, ja seda jõudu – ma ütlen sulle, Peeter, ma olen ise tema Kadrina rublasid näinud, (*pikalt ja vaguralt*) ja laste südameid peab ikka ka küsima, Peeter, ikka ka, see on juba nüüd see uus seadus, Peeter, jah!

PEETER (*pahaselt*): Kas ma oma lapse mulgi kaela kannan, mis?

AADU: No muidugi, muidugi, Peeter, jumal hoidku! (*Kõrvale.*) Minu vallaseisust ta ei karda ühtigi?

PEETER: Erastu Enn käib ju ammugi temal kosjas.

AADU (*süües*): No muidugi, muidugi – Erastu Enn? See pöidlata pealuu?

ANNE (*kõrvale*): Ta on pime peast! (*Meest tõugates.*) Mis sa ometi peaksid! (*Väga lahkesti Aadu poole.*) Siin on veel liha, Kure onu! Jah, jäägu siis selle peale! Kui arvate, et nõnda sünnib, mis meilgi siis selle vastu võib vaielda olla. Ja nagu Peetergi enne ütles rehe all: kui Maie mehele läheb, oma 50 vakka rukkeid saab ta kaasa ja teist nii palju otri, nisu, see on niisama palju, kui Aluste Annele antakse! Mis muidu veel pihku juhtub, kass ja kana, on iseasi. Ega meie oma last alasti ka ära ei anna, olgu küll, et me rikkad ei ole.

AADU (*süües*): No muidugi, muidugi, seda pole mõteldagi! Kust sa seda teed, Peeter! Ikka ma ütlen: Mäeotsa pere, vaat need on rahvas! Jõudu on neil ja mõistust pealegi – ja kõik vald võiks teist märku võtta! (*Pead raputades, kõrvale.*) Väga raskesti hakkab kinni! (*Suure häälega.*) Muidugi jah, seda ma ütlen! Ja nüüd ka aitüma jumalale – (*Anne poole, kes ette tõstab.*) Ärge enam pange, perenaine, kõht kaelani täis ja minek käes! Ma räägin siis Männikul, et nii ja nii ja et täna õhtul võib ise tulla.

ANNE: No kui te nüüd ise arvate, Kure onu. (*Peetri poole, sundides.*) Eks sa ka räägi ometi? (*Aadu vastu.*) Vist ikka kõht pooleli jäi? Ei meie toit maitse ühti! Olid ju nagu tihase nokatäied!

AADU: No muidugi – sina kallike, jumal õnnistagu teie lauda, minu süda ei kanna suutäit peale panna! Ja nüüd: Märta, vaene mees, ootab! Jäägu siis seks korraks jumalaga! Ja ma ütlen ikka, Peeter: kui Mäeotsal kümme tüdruku kasvaks, need kõik nopitaks üksteise järele ära nagu maasikad, jah! Usu mind, Peeter! Mina olen valla ametimees!

ANNE (*väga lahkelt*): No mis sa nüüd ka – nii ilmaaegu kiidad –

AADU: No mis ma ütlen! Aga Märta on ka rikas poiss ja tark mis ütelda mees! (*Iseeneses.*) Tänu jumalale, et see nüüd otsas on. (*Suure häälega.*)

Head päeva siis! (*Õue.*)

ANNE (*temaga välja minnes*): Teist teile! Ja oma lapsele jagan ma ära kõige viimase hinge takka: pada ja pann, kala ja katel, kõik tema oma! (*Õue järele.*)

11.

Peeter (*ukselt tagasi tulles*). **Enn** (*nagu ülemal, ronib tagasi*).

PEETER: Ma viskaksin ta pilpaga uksest välja kõige tema rikkuse ja tarkusega! Ei tea, mis minul tema tarkust tarvis läheb? Mulk ta on, ja mulgid on petjad kõik! Aga mis ma teen nende naistega? Nagu hullud tema järele, ja va Ann veel ise – selle vastu ei mõju minu väeti nõu! Seda see tarkus kõik toob, et nüüd lapsed isa enese vastu võimust võtavad! Kes mind käskis oma Maie kooli panna? See on ka jälle mõni mulgist väljaarvatud aru, et nüüd naised peavad lugema ja kirjutama õppima ja kes teab mis kõik – puha naiste rikk, muud ühti! Ja oma Juku võtan ma küünlapäevaks koolist lahti – kui Ann laseb –, muidu rikuvad selle mul ka ära käest. See sõna jääb peale. Ma ei ütleks veel midagi, – aga – – Oh, et ma nii rumal olin seda Aluste talu käest ära andma nende kätte! Seda ma ei anna elades neile andeks! Nüüd istuvad mulgid minu vanas kotuses, ja mina näeksin, et nad Siberimaal oleksid; nüüd anna veel oma laps ühele mulgile! Kui ma ometi Ennu kätte saaksin, see teaks ehk nõu. (*Üle ukse.*) Jüts, ae!

12.

Peeter. Jüts. Enn (*parsil*).

JÜTS: Mis sa tahad, taat?

PEETER: Üles kasi, parsile, ja too mu must vammus maha, ma lähen Erastule!

JÜTS: Küll ikka, taat! (*Sõbralikult.*) Taat, kuule, kas Männiku Märt võtab meie Maie ära?

PEETER (*torisedes*): Mis see sinu ninasse puutub? Katsu, et sa kassi saba alla saad! Hakkab sinul ka tarkus üle keema? Ninatark!

JÜTS: Aga – eit ometi ütles –

PEETER: Ah, kas sa ei mõista veel suud pidada? Üles parsile, ruttu, muidu –

JÜTS: Juba ma lähen! (*Iseenesele.*) Mis sel taadil nüüd täna jälle pähe on pistnud? (*Ennuga kokku juhtudes.*) Ohoh! Kae nüüd! Ahahah! Taat, tule vaata, vanapoiss parsil!

PEETER (*imeks pannes*): Mis sa lobised! Kes on parsil?

13.

Endised. Enn (*ülevalt maha ronides*).

ENN (*viha ja häbi täis, Jütsi poole*): Kas sa pead lõuad, sina pudrukeel!

JÜTS (*naerdes*): Ei pea! – Taat, nüüd sul pole enam tarvis Erastule minna, Enn käib nagu kukk meie õrrel! – Enn, Maie ütleb: salaja kuulatamine, see on häbi ja inetu! Seda ma räägin temale!

ENN: Nõ g e s e p õ i s !

PEETER: Vait, poiss, suu! Aga Enn, tule jumal appi, mis temp see on? Kas sa toapõrandat enam ei tunne? Mis sa üleval parsil otsid?

ENN (*hädaga ja väga alandlikult*): Mina – Mäeotsa onu, minul – oli teile midagi väga – imelikku – asja kuulutada. (*Kõrvale.*) Mis ma ütlen temale nüüd?

PEETER: Minule? Mis siis? Ega ma ju parsil ei olnud! Olime siin all.

ENN (*kõrvale*): Jah, mis siis? – Pea, see ta on! Nõnda ma löön neile lõksu kõigile! Oota, Mäeotsa maasikas! (*Peetri poole, tähtsalt.*) See oli sala ja imelik asi, mispärast ma teie jutule tulin: nagu kogemata juhtus mulle kõrva ja silma alla, ja – teate ise, et – Mäeotsa onu, et ma tulest ja veest läbi lähen teie eest, ja et ma teid avitan oma natukesega, nagu ennast, ja et sellest teile võib kasu tulla ja mulle ka! Ja nad tahavad teid petta, aga seda mina ei lase: teie olete minu sõber, Peetri-onu! Seda ma ei lase! Selleks leian ma nõu!

PEETER: Mis tühja sa siin taga ajad? Mis «minu kasu» ja «sinu kasu», ja kes tahab mind petta? Lähed sina ka juba nende tarkade sekka? Räägi, mis kuulda sünnib!

ENN (*salaja*): Teie naised majas ja – muud mehed ka veel! (*Suure häälega.*) Aga tulge, lähme meile, seal ma kõnelen teile kõik ära, Peetri-onu. Ja mis mõnus nõu mul on, küll te näete!

JÜTS: Taat, kui parsil nii rohkesti nõu kasvab, mina ronin ka üles! Oota – eidel oli ka nõu tarvis, seda ma – (*Tahab minna.*)

PEETER: Poiss, siia jää! (*Seletades.*) Vaata, Jüts, seda pole sul nüüd eidele just mitte tarvis seletada, ja ka mitte sest Ennust, et ta siin üleval käis – mis ta sellest muidu teab? Ja nüüd ole hea laps ja kuula sõna ja vahi maja, seni kui ma külasse lähen, siis saad ka pärast uued pastlad jalga. Kas kuuled?

JÜTS (*nukralt*): Jah.

PEETER (*kõrvale*): Seda poissi ma enam kooli ei saada, see läheb muidu terasemaks, kui ma ise olen. Tule, Enn! (*Suurest uksest õue.*)

ENN (*väljaminekul Jütsile rusikat näidates*): Oota, ninatark, küll me veel kahekesi kokku saame! (*Vanamehe järel õue.*)

14.

Jüts (*üksi, järele pilgates*).

JÜTS: Ümm – ära ta mind sööks. Kui ta susi oleks ja mina tall! Ei tea, mis ma tema vihast hoolin? Nagu kirju kiisu varitses üleval parsil –

pöidlapurustaja! Nüüd ta jälle kihutab isa vihaseks nagu iga kord, siis ma saan sõnu: «ninatark» ja «koerasaba» ja «tainapea» – juba ma tean! Mina teda ei salli! Kes teab, mis ta otsis meie parsil? Kõik on ta ära kuulnud, mis nad rääkisid. Ei tea, mis nüüd sest Männiku Märdist peab saama? Ja ütelda me eidele ei tohi, isa keelas ära, ja need – uued pastlad – (*Kindlalt.*) Ei! Mees ma olen ja mees peab sõna pidama! Aga – (*kaheldes*) – ma ometi lubasin Maiet ka aidata! Mis sellega saab? – Pea, mis mulle meelde tuleb! M a i e l e ütelda pole isa m i t t e keelanud, – ei, Maie ees ma ei ole lubanud suud pidada. Ehk tema teab, mis see kõik on ja mis sellest saab? Ja ma olen ju töötanud teda aidata! – Need uued pastlad aga?! (*Pead sügades.*) See on aga üks kirju lugu! (*Läheb uksest õue, kust ema vastu tuleb; Jüts tahaks peaaegu emale ütelda – tuletab meelde.*) Ei, mina olen m e e s ! (*Välja.*)

15.

Anne (*üks*).

ANNE: Tuba tühi – tea, kuhu nad kõik läinud! (*Ettepoole tulles.*) No tänu jumalale, et ta kord tanu pähe saab: ma kartsin ikka veel seda Ennu. Kui ta meheloom ka parem oleks, kui ta iseenesest on, mu süda ometi ei annaks painduda tema vastu sest saadik, kui ta teises peres mind «hernehirmutiseks» ja «karuohakaks» on kiitnud. Oota sa! Sina lailõug! Ja Puniku on ta mul ka ära teinud, et nüüd piimast palju viletsam on kui naabritalu Lillik: ei anna seitset toopigi päevas enam! – Maie, ae! Kus ta nokitseb nüüd! – Sellel pole ka enam muud kui kosilased peas! Ma ei taha nüüd küll ülearu sõidelda selle üle, eks see ole noore rahva viis ja eks ma ole ise ka noor olnud, ja libe nägu on Maiele minust enesest tulnud – ole, jumala ristike, juures! Aga tarvis ometi ka maja eest muret kanda, mis muidu külapoiss mõtleb! Eks ta või arvata, meie Maiel olla tuhat tuhinat taga tema järele ja et ei jõua teise tulekut ära oodata. (*Hüüdes.*) Maie! (*Jälle, lauda koristades, ettepoole.*) Ei, pole ma oma last ka nõnda kasvatanud – ta on just nagu ema, karvapealt! – Või ometi Märt? No ma märkasin küll ammugi, palju kukk oli laulnud, selleks mulle jumal ju selle ärksa pea otsa loonud. Aga mis ma laste asja läksin läbi siblima, sealt ei oleks iial head välja tulnud. On tubli poiss, see Männiku Märt. (*Nõukamalt.*) Ja ei tea, mis p ä r i s k o h t see peaks olema, mida ta osta tahab, nagu Kure vana nimetas, ja kas on tõsi ka? Küsida ma ei tahtnud ja Peetriga ei maksa sellest rääkida, see uriseb muidugi veel tükk aega, enne kui järele annab; seda tean ma juba ette ära. (*Pahal meelel ja kaevates.*) Sina kallike, mis ma o m e t i selle mehega pean tegema! Nüüd ta vist jälle istub Erastul ja loeb sõnu punapea suust! Ja siis ta maailma tark ise, ajab pea selga, ei kuula enam minu sõna, teab kõik paremini, seni kui jälle mõni temp on tehtud. (*Hüüdes.*) Maie, ae – kus ta nüüd –? (*Tagasi tulles pahaselt.*) Seal need odrad vedelevad rehe all, tahaks välja mõõta, et ometi Männiku oma ka näeks, kuidas meil kõik korras on, ja et jumala viljakesest meil puudu ei ole, – tema laiskleb Erastul! Ja sest saadik, kui neil veel see «P o s t i m e e s» nina all

seisab, nüüd on puhtalt kõik otsas! Kes mind ajas lubama, et ta oma 30 kopikat teiste nelja hulka võis anda? Mis niisugune ka lugemisest teab? Paljas raharaisk! Seni kui ta veel tarkust sõimab, seni ma ikka veel saan temast jagu; aga kui ta ise ka targaks hakkab minema, siis ei ole enam aru ega otsa! No-no, tule sa aga koju! Oh mina vaene, vaevatud naine! Kõik seisab minu kaelas – ei tea, mis ma nüüd teen, kui kosilased õhtul tulevad? Kellele ma niisugust majatalitust näitan? Ja – aita, taevataadike, – ma pidin ju seapõrsa tappa laskma, et mul käepärast võtta – Maie! – Aga sellele Ennule ma näitaksin, et tal eluks ajaks sellest küll peaks saama! Maie! (*Läheb hüüdes välja.*)

(*Eesriie.*)

TEINE VAATUS

1.

Peeter (*laua ääres, «Postimees» ees*). **Jüts** (*uusi pastlaid sidudes*).

JÜTS: Sünnivad! Vaat, mis mees oma sõnaga võib kõik kätte saada. Kui ma eidele oleksin ütelnud, siis ma oleksin neist ilma!

PEETER (*Jütsi poole*): Tule siia – ei saa teda välja – loe mulle, mis siin seisab! Näe siit, kus need «Kaubahinnad» hakkavad: mis seal seisab? Võtku tont seda tarkust, millele aru taha ei saa!

JÜTS (*lugedes*): «Pärnus Orava poes on kaup nõnda: Vakk rukkeid – otri →»

PEETER: Seda ma juba tean, aga siis? Mis tuleb siis?

JÜTS: Pütt p u n a s t soola 9 rubla — kop.

„ t a n g u „ 8 „ 20 „

PEETER: Kas seisab: tangu 8 rubla 20 kop., näita mulle enesele!

JÜTS: Siin seisab nõnda, ja pärast tangu on mõned tillukesed täpid tehtud, ei tea mispärast. Seda pean ma koolmeistri käest küsima.

PEETER: Siis on õigus! Siis on Ennul sula õigus! See on ju üks esimene kaup! 8 rubla 20 kop. tangu, püti tangu eest! Neil peab tuline häda olema linnas, et seda tangu juba pütikaupa nii kalli rahaga ostetakse! No ma tahan neid aidata ja neile viia linna, et neile mõjub! Kahju, kahju, et ma sel aastal rohkem otri maha ei teinud! Aga Enn, hea mees, laenab mulle omast jaost – see on mees! Kõik kasu jätab minule ja annab veel poole juurde, ja omad loomad annab seda linna viia pealegi – üks esimene mees! Seda peab ütleva: kui tema ei oleks seda asja «Postimehest» leidnud, mina ei oleks elades seda rikkust saanud!

JÜTS: Taat, kust sa siis need tangud saad, ae?

PEETER: Vait, ninatark! Eks ole rehe all otri küllalt?

JÜTS (*kõrvale*): Seda ma arvasin: «ninatark»! See oli esimene!

PEETER (*iseenesele*): Ja kui alandlik ta alati on minu vastu: parem kui oma laps! Sellele ma võin – võib Anne – küll oma Maie rahuga anda.

JÜTS (*pärast mõtlemist*): Aga taat, need on ju need odrad, mis pidid Maiele pulmaks – kas sa need siis tanguks teed?

PEETER: Kassi saba alla poe, sina tahmapea!

JÜTS (*kõrvale*): See oli see teine. Eks te kuule!

PEETER: Ma tean ette ära: kui ma Annelt küsin, see seda ometi ei luba, seda Ennu-Maie nõu; sellepärast on see Ennust väga targasti tehtud, et ta paberi üles pani, et ma temale Maie pean kontrahi järgi andma, kui ma koju tulen, sest et ta nii ilusasti on mind avitanud ja minu kasu nõuab. 50 vakka ja 50 vakka – see on 100 vakka; püti pealt 8 rubla 20 kopikat, see teeb saja vaka pealt – mitu see siis teeb? –

JÜTS: Taat, miks siis Enn ise ei müü tangu linna, kui kaup nii hea on?

PEETER (*kärsitult*): Kui sina ometi mõistaksid oma suud pidada! Siia tule

ja arva üles: 100 vakka, 8 rbl. 20 kop. pütt: mitu rubla see teeb ülepea? Misjaoks ma sind kooli saadan, kui ma ise pean pead väsitama?

JÜTS (*kriiti korvist võttes, laua peale*): Mitu pütti siis vakas on, taat? Seda ma koolis ei ole õppinud.

PEETER: Mitu pütti? (*Kõrvale.*) Jah, – hm! – (*Pahaselt.*) Mis sa siis jooksed kooli, kui sa sedagi ei tea? (*Kõrvale.*) Olen ise niisama tark.

JÜTS: Ega koolmeister ka ei lase tangu pütiviisi arvata!

PEETER: Kasi kassi saba alla kõige oma koolmeistriga! Küta peale nüüd, mul pole sind, tahmapead, enam tarvis, tean seda iseene se tarkusest!

JÜTS (*välja õue minnes, iseeneses*): Aga koolmeistri käest küsin ma seda pütilugu ja mis need täpid seal tangu taga tähendavad – temal on ka «Postimees».

PEETER: Pean alla minema, Erastule. Enn vist teab ise kõige paremini, kuidas see tangupüti lugu on, ja ristid mul ka tarvis sinna paberile panna, et Maie temale annan: Enn ütles, kui ma nüüd seda ei tee, p ä r a s t Ann enam ei lase. Ja temal on õigus: Annel on see kange pea! Aga see poiss läheb mul liiga targaks, seda ma enam kooli ei jäta! Kus mu müts jäi? Kui ma aga Anne nägemata minema saaksin! Tondilugu – juba seal!

2.

Anne. Peeter.

ANNE: Ütle ometi, Peeter, – kuhu sa jooksed, – oota nüüd! Ütle jumalapärast, mis jutt ja tegu see on jälle? Miks sa odrad lased kõik vankrite peale laduda, et musta mära kondid ragisevad aga all, ja mis see on, mis sa Jütsile oled ütelnud?

PEETER (*hädaga*): Mis ma siis olen ütelnud? Midagi. (*Kõrvale.*) Nüüd on pagan lahti!

ANNE: Poiss räägib, sina tahtvat odrad veskile viia ja ära müüa, ja ise keelad lapsel ära mulle ütlemast, et sa jälle mõne nõu selle Ennu-nurjatuga oled kokku seganud! Kas sa peast nõrk oled? Nüüd, kus pulmad ukse ees, teed sa maja viljast puha tühjaks? Mis sul meelde tuleb? Ega sa kohtlane ole!

PEETER (*kõhatades*): See oli nõnda katseks – (*Kõrvale.*) Ennul on ka õigus, mis ma sest naiste kisast hoolin? (*Suure häälega.*) Ma tahtsin – (*Käratades.*) Jäta mind rahule! Ikka on sul vastu turtsuda, kui mina iseene se tarkusest mingi nõu võtan. Ma ütlen sulle: otri läheb mul tarvis ja ma laenan Erastult neid juurde ka veel; küll sa näed, mis ma neist välja teen! (*Kiideldes.*) Annekene, meie läheme otradega rikkaks, enne kui teie aru annab arvata!

ANNE: R i k k a k s? – V a e s e k s läheme ja peast rumalaks ja kõige maailma naeruks, kui sa ei kuule! Mis sul nüüd korruga jälle on pähe pistnud?! Odrad jäävad koju, kas kuuled! Mina neid viia ei lase! Kust ma värsket õlut võtan ja odrালেiba teen, – ja sina kallikene, mu meel ei anna mõteldagi selle peale! Kas sa ei tea, et Märt õhtul oodata on?

PEETER (*kõrvale*): Märt – säärane mulk! (*Kiusakalt.*) See ei puutu

minusse, minul on otri tarvis! Männiku Märt? See on mulle see paras! Mina pole temale midagi lubanud, sina aga oled see valmistaja. Ja kui sa tõtt tahad teada, mina Maiet temale ei anna, las ta tulla kümme korda! Pole Märt ainus mees maa peal, Maiel on veel teine, targem kosilane, kes minu kasu ka tunneb, ja mina tahan ja soovin ta Ennule! Ja täna, ma ütlen sulle, naine, täna on minul otri tarvis!

ANNE (*maha istudes*): Issa pojakene, püha ristike, ta on ikka – otri ja Ennu ja sinu kasu – jampsid sa? Sa oled ju nagu kinnas tema käes, ja sinu oma laulatatud naine, sellest sa ei hooli enam midagi! Mis sa siis teed nende otradega?

PEETER (*ikka kindlamalt*): Veskile viin!

ANNE: Jahuks või?

PEETER: Tanguks!

ANNE: Palju?

PEETER: Kõik puha!

ANNE: Tule sina, Issand, appi – viiskümmend vakka?!

PEETER: Ja teist viiskümmend laenan veel juurde! Mölder on lubanud täna kõik viimast lõpetada – ja – «Postimehes» ta seisab – ja seda ma tean iseenese tarkusest, ja olen seda oma silmaga lugenud, ja Enn teab seda ka, ja tema on mulle see paras väimees.

ANNE: Jah, see'p see vana paras on. Sa oled ikka natuke – ma ei taha ütelda, mis –, Peeter, et sa ei näe, mis ta sinuga teeb! Ja Märt? (*Püsti tõustes.*) Kas sa siis hull oled, mees, et seda õnne põlgad? Seda Ennu ma oma lapsele (*jalaga vastu maad*) ei taha, seda ma ütlen sulle suu sisse! Kas mul juba meelest läinud peab olema, mis ta minust on ütelnud?

PEETER (*kiideldes*): Anne, ma ei ütle midagi, aga seekord ta läheb tõeks!

ANNE: Mis asi?

PEETER: Seda ma ei ütle, aga küll sa näed, kui linnast tagasi tulen, paun raha täis.

ANNE: T a h m a ta võib sul täis olla, ja pea otsas nõndasamuti! Peeter, Peeter, ma näen, sa oled jälle peast segane, nagu mullu, kui sa pooled põllud kapsaid täis ajasid, ussidele! Linnas ei olevat kellelgi kapsaid maas, ja pärast andsime saja paari kopika eest ära, ükski ei ostnud!

PEETER (*käratades*): Vait, naine! Mis on naise pea! Mina sinu kiunumisest ei hooli! Vaata mulle riided valmis ja muud midagi! Mõistus on aus asi, seda ma tean iseenese tarkusest! Teie, naised, seda ei tunne. Ja nüüd küllalt – ja pea suu! Muud midagi! (*Õue.*)

3.

Anne (*üksi*).

ANNE: Sina jumalukene, ta on tõesti peast nõrgaks läinud, see mees! Kui ta juba tarkust kiitma hakkab, siis ei ole enam õige asi! Aita jumal, mis sellest nüüd kõik peab saama? Odrad müüb ära, Märdi saadab minema, Ennu tahab

vägisi väimeheks – (*Südamepõlgusega.*) Kas ta hull on või! Kas ma selle pean väimeheks võtma, kes mu näost ei mõista peotäit lugu pidada? Ja Märt, kes ka teab, mis ma ometi väärt olen, seda ta ei salli? Kust ta selle ajaga teise niisuguse mehe saab oma lapsele? Nagu neid Märdi-suguseid mehi puus paisuks ja põõsas paistaks meie päevil? Ja kukal ise teisel kaelas nagu noorel kukel. Mis ta ometi teeb selle hulga tangudega? Ja «Postimees»? Kes teab, mis asi seal sees võib seista, aga mitte tangusõnumid! Niisugune teab ka, mis «Postimehes» seisab! Aga see on jälle see pagana Enn, kes mulle seda sisse on seganud! Ja Märt-Maie, vaesed lapsed, mis neist peab saama? (*Pead vangutades.*) Ui, ui, ui, kui kibe lugu!

4.

Maie. Anne.

MAIE (*ahastuses tuppa tõtates*): Eit, kas on tõsi? Jumalapärast!

ANNE (*hädaga ja tõsiselt*): Mis asi?

MAIE: Öuest, rehe alt on isa kõik odravilja veskile viinud! Sulane ütleb: tanguks laskvat teha! Ja pealegi – pealegi – et ei pea – Männiku Märdist midagi saama! (*Nutma pursates.*) Ega ometi see tõsi või olla?

ANNE (*pärast silmapilgu vaitolemist*): Mis minagi võin teada, mis täna tõsi on tema meelest või homme vale? Nimetas nagu küll, et ei hooli Märdi tulekust midagi, tahab vägisi Ennu väimeheks! (*Vihaga.*) See on kõige selle õnnetuse kokk ja kobrutaja!

MAIE: Ennu? Erastu Ennu? Ennem ma hüppan ojasse, kui sellele lähen! Ema, mis me nüüd peame tegema? Pai, kulla eit, aita ometi! Sa tead ju ikka nõu ja isa teeb alati sinu tahtmist, eks sa aja nüüd asjad õigeks!

ANNE: Jah, see'p see sassis lugu on ju! Kust otsast me nüüd kinni hakkame? Kui ta jälle nii hullupöörane on kui täna, siis löö teda kivi vastu, ei mõju midagi! Vait, kes sealt tuleb?

5.

Märt ja Aadu (*viinadega*). Endised.

MAIE: Oh helde jumaluke! (*Kargab õue Märdi hoidmisest hoolimata.*)

MÄRT: Tere, lahked pererahvas.

AADU: Soovime tere õhtust!

ANNE: Tere, jumalime! (*Kõrvale.*) No nüüd on asjad õiged! Juba nad seal! Mis ma ütlen neile nüüd?

AADU (*kõrvale*): Ma oleksin parem kes teab kus! Olen küll vallaametnik: a kui sellest aga head välja tuleb? Peeter oli karune nagu ohakas õues, kargas mu peale – aga mis ma Märdi sõgedaga teen? Ei jäta ju järele!

MÄRT (*teda tõugates*): No Kure onu!?

AADU: Muidugi, muidugi, Märt! (*Köhatades, suure häälega.*) Oleme vist

siin ikka Mäeotsa talus, jah?

Anne (*kõvasti*): Küllap vist! (*Kõrvale.*) Pikk sirge poiss, nagu (*ohkab*) neid mul endal käis, mu ilusail päevil –

AADU (*suure häälega*): No muidugi, muidugi, eks ta ole varsti näha: nii sile ja vile kõik nagu munakoor, ta on kui Mäeotsal. (*Argselt kõrvale.*) Kui seda Peetrit aga ei tule?

ANNE (*iseeneses*): Selle tahab ta minema saata? Püstirumal! (*Suure häälega.*) Eks lahke külarahvas istu ka maha? Viivad ju muidu meie pererahu kottu ära! Kaugelt tulijad vist?

AADU: No eks ta nüüd ole – olge terve, – meil nagu kibe kiir taga, (*iseenesele*) liiati minul! (*Suure häälega.*) Otsime ju seitsmendat päeva siit mu seltsimehe kadunud kanapoega taga, ei taha ega taha leida! Ehk lahke siitpererahvas juhtus kogemata nägema?

ANNE (*kõhatades*): Hm! (*Kõrvale.*) Ei, mina teda ära ei saada! Ei tea, kas tal tuleb elades seda õnne tagasi! (*Suure häälega.*) Ei nüüd tea ühti: mis nägu ta siis peaks olema? Vist

*hallid juuksed härmatavad,
nokka norus norutamas,
seened kortsus käte küljes,
jalust väeti ta, võimetu? –*

Ise vist ikka olen, ae?

MÄRT (*ettepoole*):

*Perenaine, parem eite,
kanapoja k a s v a t a j a :
Ei ole juuksed härmatanud,
ei temal nokka norutamas!
T i h a s e tiivad käte küljes,
tallad t u u l e l l a tulised!*

ANNE: Nüüd ma tean: vist on meie pere lombakas Karja-Mari? (*Ukse poole.*) Mari, ae, kus sa oled? Kosilane kodu!

MÄRT (*ettepoole*):

*Ei ole Mari, marjukene,
Mulla-Madise maasikas,
Liiva-Hannuse lilleõile –
kaunim mu kanapojuke!*

ANNE: No kes ta siis peaks olema? Nüüd ma siis ei tea muud ühtegi kanapoega meil olevat, olgu siis –

MAIE (*tuppa tõtates*): Eit, ae, taati-Ennu tulevad! Mis nüüd?

AADU (*kohkudes*): No nüüd! –? Oh sa heldekene!

MÄRT (*Maie käest kinni hakates*):

*Siin minu kaunim kanapoega,
tare tarka talitaja,
õue ilusam ehteõis –*

(Võtab kosjaviinad välja.)

MAIE: Oh Märt, see on ju nüüd üsna teine asi – Sina ei tea – *(Räägib ruttu temaga.)*

6.

Peeter. Enn (*õue-ukse taga*). Endised.

PEETER: Kas koormad juba läinud?

ENN: Juba ees teel!

KURE AADU (*kõrvale*): Mis ma's nüüd, vallaametnik, enam siin teen? Muidugi, muidugi, mul ju muud tööd! *(Poeb vagusi õue, niipea kui Peeter ja Enn tuppastuvad.)*

Peeter (*teeülikond seljas, piits käes; Enn tema taga*): See on – tuhat ja nelja! See on üks killavoor! Mis sa arvad, Enn, millal tagasi saame?

ENN: Homme juba, kulla Peetri-onu! Ja siis, – tuletage meelde, mis te mulle olete paberis kinnitanud, et ma teie väimees olen ja –

MÄRT (*hüüab*): Väimees? Mis? Kes? Tema?

PEETER (*teda nähes*): Kes siis –? Ah soo, Männiku oma! Hm, hm! *(Annele poolvaljusti.)* Ju sa talle juba oled ütelnud?

ANNE (*niisamuti*): Mis mina pidin teadma temale ütelda? Eks sa ju iseennast nimeta peaks! Katsu sa ennast ise aidata!

MÄRT (*ette astudes*): Mäeotsa peremees, ma olen siia tulnud, teie teate küll, kuidas ja kelle loaga – ma ju tahan ka hea meelega halli pead austada – aga olge nii hea, seletage mulle ära, mis teie ja – *(Ennu peale näidates)* tema sõnad esmalt tähendasid.

PEETER (*hädaga*): Mis – sõnad?

ENN (*kõrvale*): Kui ma nüüd ei aita, siis viskab ta kõik jälle sopa sisse. *(Suure häälega, vanameest küünarnukiga puusa lükates.)* See ei ole sinu asi!

PEETER (*südantrindu võttes*): Ja muidugi: see ei ole sinu asi!

MÄRT (*Ennu poole*): Sinuga ei ole mul tegemist, pea oma nõu enesele! *(Peetri poole.)* Kuidas? See ei ole minu asi? Esmalt võtate minu kosilase² lahkesti vastu, lubate mind tulla, kõik jutud räägitakse ära – korraka nüüd –

ENN: Ütelge ometi, Peetri-onu! Muidu jääb võit temale. Eks teie ole peremees? *(Suure häälega.)* Naiste lori ei ole mehe sõna!

PEETER: Ja muidugi, naiste lori ei ole mehe sõna!

² Mõeldud isameest

MÄRT (*vihaga Ennu poole*): Kas ma sind küsin? Kas ma sinuga räägin? Tead, tunned sina ka, mis mehe sõna on? Rahule jäta meid! (*Peetri poole*.) Kui palju siis õigel mehel sõnu on, Mäeotsa peremees? Ma usun – üksainus, ja sellega peab ta õige ette vaatama – nõnda olen ma ikka kuulnud vanarahva suust. Seda, mis mul on, olen ma teie Maie kätte uskunud, ja tema on oma sõna minule andnud, ja nüüd tahate teie, et meie seda peame murdma. Mispärast? Mis kurja ma teile olen teinud? Ja selle inimese pärast siin, keda teie sugugi ei tunne, tahate oma lapse ja minu õnnetuks teha? Aga Mäeotsa peremees?!

ANNE (*liigutatult*): Ta loeb nagu raamatust! (*Pahandades*.) Häbene ka, Peeter!

PEETER (*kahevahel*): Aga – Märt – kust ma teda ei tunne siis, ometi on ta mulle – ja ma ei –

ENN (*vihast kõrvalt Märdi poole*): Oota, ma tahan sulle näidata, kes see inimene on! (*Peetri poole, teda kõrvalt tõmmates*.) Kas te ei näe, Peetronuke, kui kavalad nad on? See on ju see nõu, mis nad teie selja taga on pidanud! Säärane mulk! Eks te tea iseenese tarkusest –

ANNE (*teda teiselt poolt tõmmates*): Peeter, sa oled esimene juhm, kui sa kahe käega kinni ei hakka! Ruttu ometi!

PEETER (*häda täis*): Aga – aga –

MÄRT: Mäeotsa peremees! Ärge kustutage ühe sõnaga, mis taevataat nagu lilledõhnaga meie südamesse on märkinud! Mina armastan teie Maie, tema armastab mind: andke meid kokku, siis õnnistab jumal teid ja meid ka! Mul on ju, tänu jumalale, seda vara nii palju küllalt ja otsin ka päriskohta enesele osta nüüd –

ANNE (*liigutatult*): Oh kui haledasti ja ilusasti ta seda ütleb! (*Pahaselt Peetrit tõmmates*.) Kas sa ei kuule, mis ta päriskohast ütleb? Mis sa ootad veel?

ENN (*Peetrit tõmmates*): Vist ajab ta teid teist korda koha pealt ära, säärane mulk!

PEETER (*vihaselt, kisub ennast lahti*): Vait nüüd! Soo? Või mina pean nii rumal olema, et ma sellest kõigest aru ei saa? Teie, libekeeled ja petised! Nüüd tahan ma teile ütelda, mis ma tean iseenese tarkusest! Sina, Märt, pühi oma nina puhtaks: sinust mulle väimeest ei saa, kui – enne kui ma minupärast jälle Alustel elan! Nii vähe kui see tõeks saab, nii vähe Maiest sinule abikaasa saab!

MAIE: Oh sa mu heldene, põhjatu jumal!

PEETER: Vaata! See oleks teile paras! Siin on minu väimees, siin Erastu Enn, – ära sa ulu ühti, Maie, see ei aita sul midagi. Sina ei tunne ise oma õnne, aga mina tean iseenese tarkusest, mis sulle hea on! Kae imet: säärane mulk! Mulgid on kõik petised, kõik puha, seda sa tead, Märt, jah! Ja nüüd, minu sõna jääb peale! Nüüd ma sõidan tangudega linna, ja kui ma tagasi tulen, on nelja nädala pärast pulmad! Minul ei ole Männiku vara ega võimust tarvis, küll teil tõusevad silmad pähe, miks ei! Seda teen ma kõik iseenese tarkusest. Ja nüüd vait kõik ja kasige igaüks oma teed. Enn, tule, ja Anne,

vaata, et sa maja korras hoiad seniks! Säärane mulk! (*Uksest õue.*)

ENN (*uksepealt tagasi tulles, irvitab*): Ähähäh, kas mõjus? (*Maie poole.*)
See on su põidlajutu eest, kullerkupukene, ja (*Anne poole*) see on sinu «punapea» ja (*Märdi poole*) see on sinu «selle inimese» eest! Oodake te!

MÄRT (*südametäiega*): Sina sõrme – (*sõna kinni pidades*). Veel ei ole päike õhtul!

ENN: Ohjad on m i n u käes, nüüd sõidan mina! See puder sööge ära, mis mina teile tangudest nüüd keedan! (*Õue.*)

7.

Endised, ilma Peetrita ja Ennuta.

ANNE: Püstihull! Ja selle nõgesepõõsa käes? Sina armas jumal!

MAIE (*nuttes*): Märti-eite, mis nüüd saab? Ennem ma hüppan ojasse, kui Ennule lähen! Oh jumal, jumal!

MÄRT (*teda kinnitades*): Ära nuta, lillekene, mis sa kulutad oma ilusaid silmaterakesi! Ehk saame, tuipoeg, sassis asjust ometi veel jagu.

MAIE: Mär, ega sa nüüd minu juurde³ vist ei jää? Kas ei, Mär?

MÄRT: Aga pääsuke, – mis sa nüüd räägid? Kas sa paremat minust ei tunne?

MAIE (*vagusamalt*): Aga isa sõimas ju kõiki –

MÄRT (*mokki pigistades*): Kõiki mulke petisteks – seda ma tean küll.

ANNE: No – see – see oli rumalusest ja – äkilisest meelest, Mär, – mis sa sellest hakkad tähele panema ka!

MAIE: Ja rikkust mul ka ei ole sulle kaasa tuua!

MÄRT: Ole vait, Maiekene, mu maasikas, ära ahasta! Sa lähed mulle kallimaks iga minutiga, – ja minu nõtkumisest ärgu olgu sul hirmu, kui sa aga ise juurde⁴ jääd. Mis aus mees see on, kes nii esimese müüri ees juba tagasi pörkab? Õnn otsib julget südant ja võit jääb vahva kätte, aru järele ei jookse kellegi kullajoon! Mina armastan sind ja sina mind: nüüd tahame seda kõigele maailmale tunnistada.

ANNE (*liigutatult*): Oh Mär, sa räägid nagu prohvet! (*Kõrvale.*) Kui ma ometi selle poisi väimeheks saaksin! Ja veel see päristalu!

MAIE (*hellasti*): Minu Märdikene!

MÄRT: Aga nüüd seletage mulle, mis tangupudrutükk see oli, millest nad kõnelesid? Sellest ei saanud ma sõna aru.

ANNE (*pahandades*): No eks ta ole jälle mõni mõistmatu temp! Laseb 50 vakka otri tanguks teha, Enn laenab teist nii palju juurde: hind olla linnas hirmus suur, «Postimehes» seisvat kõik – Enn esimene avitaja – oh, mu süda ei kannu rääkidagi!

MÄRT: «Postimehes»? Seda ma ometi ei usu! Kus kohas? Näidake ometi? Pole mina sellest midagi näinud!

³ Minu juurde kindlaks

⁴ Ise kindlaks

- MAIE: Seal ta seisab laua peal! (*Toob lehe kätte.*)
- MÄRT (*silitab tänuks Maie pead*): Kanapoeg. – (*Otsib lehest.*) Kus ta on? Prantsusmaalt – Türgimaalt – ah seal: «Kaubahinnad»! Rukkid, nisud, odrad – kõik igapäevased hinnad!
- «Pütt punast soola 9 rubla — kop.»
- «Pütt tangusoola 8 rubla 20 kop.»
- Tule jumal appi – ega ta viimati seda pole –? NAISED: Mis seal on?
- MÄRT: Kui ta – (*naerab*) ahahah – see oleks ilus tükk!
- NAISED: Aga ütle ometi –
- MÄRT: Siin seisab: «Pütt punast soola 9 rubla»
- «Pütt tangu „ » ja tangu taga kaks tillukest täppi – «8 rubla ja 20 kop.»
- Need täpid tähendavad ka soola: seda ei ole peremees teadnud, et tangusool 8 rubla 20 kop. pütt maksab, mitte odratangu. Nõnda on lugu!
- MAIE (*kohkunult*): Aga jumal hoidku – ja see sada vakka tangu nüüd?
- ANNE (*nagu käest ära*): Oh, ma olen ikka ütelnud: tema veab meid kõiki korra õnnetuse sisse! Sina heldene ja Õnnistegija – mis nüüd meist saab? Sada vakka, sada vakka tangu! Kes ostab selle ära? Ja Enn, oh see Enn! Et susi teda sööks!
- MÄRT: Vait, vait, vagusi nüüd ometi; asi ei ole õnneks nii hirmus, kui pealt näitab, muidu ma ka nii rahul ei seisaks! Muraku mölder oli täna vara meil, otsis tanguks otri nagu tulega taga: ta olevat lubanud linna kasarmule läkitada, ja otra nüüd ei kuskilt saada. – Ja mul tuleb veel üks teine nõu meelde – Kuidas see oli? Nii vaevalt kui isa jälle Alustel saab olema, nii vaevalt pidavat Maie minule saama? (*Langeb mõtetesse.*)
- MAIE (*haledalt*): Seda ütles, jah!
- ANNE: Mis peale sa mõtled, Märt, ae!
- MÄRT: Tulge lähme, ma räägin teile, mis nõu mul on tulnud! Kui kõik käsikäes avitame, ehk leiame sassis lõngale ometi aru veel kätte! Enn on imetark ja kaval tahtnud olla, aga õige meel kannab enamasti kaugemale kui kavalus, see on tõsi. Tule, Maiekene.
- ANNE: Aga kui sellele Ennule lõksu leiaks, mis teda peab: jumal, hoia küll raiskamise eest, aga ma annaksin küll sandile 3 kopikat korraga! Tõesti, seda ma teeksin! (*Kõik reheuksest välja.*)

8.

Aadu (*õue-uksest*) ja **Jüts** (*rehealuse uksest ettevaatlikult tulles*).

AADU: Tühi kõik?

JÜTS: Kedagi ei ole?

AADU: Valla-ametis ma olen, ja kirjutaja käskis järele kuulata, kas Ennu siin ei ole? Kaugele nad küll peaksid läinud olema?

JÜTS: Linna, tangudega. (*Nukralt oma pastlaid vaadates.*) Kure taat, nüüd need uued pastlad lähevad jälle varna otsa. (*Seab jalgu.*)

AADU: Muidugi, muidugi, – või sooh? Kuidas nii?

JÜTS: Jah, isa tuli küla ees vankris vastu, pea oli punane pahandusest, Enn istus ees, – (*südametäiega*) selle ma uputaksin veepange ära!

AADU: Muidugi, – (*noomides*) uih, uih, kui inetu! Millal m i n a sinu ees nii räägin, ja olen valla-ametnik!

JÜTS: Jah, Kure onu, sinul ei ole ka nii uusi pastlaid kaotada. Mina tulin koolmeistrilt – (*kurvastust unustades, ruttu*): kas tead, Kure onu, need tillukesed täpid soola all tähendavad ka jälle soola, tangudega kokku «t a n g u s o o l a »! Koolmeister ütles.

AADU (*mõtetes*): Jah, jah, laps! (*Kõrvale.*) Ma võiksin poisi käest küsida, ta ometi vist teab ka –

JÜTS (*kurvalt jutustades*): Ja nüüd pean ma need uued pastlad ka jälle jalast ära võtma. Enn käskis ja irvitas ise! Mis Ennul käskida on minu pastelde pärast? Aga isa taples ka veel, et ma olevat lobasuu, ja ma olen ometi Maiele üksi ütelnud, ja kas Maie ei ole siis minu õde? Maie on minu õde, ja mina teda aitan. (*Riputab pastlad varna otsa.*) Nüüd nad jälle ripuvad seal, ja Enn hüüdis vankrist, et ma enne ei saa neid jalga kui tema ja Maie pulmas. Pöidlapurustaja! Siis jäävad nad igavesti sinna! Teda Maie ometi ei võta!

AADU: Muidugi – ei tea, ära sa ütle ka! (*Salaja.*) Kuule, Jüts, kas sa ei ole kuulnud, Märdist ei saa ju nüüd midagi, Maie võtab Ennu!

JÜTS (*kindlasti*): Ei võta! (*Julge sõnaga.*) Kure onu, seda sa usu: siis saagu minupärast seal need pastlad sinule, kui tema Ennu võtab, – ta ei tee seda!

AADU: Muidugi – no, no, ära sa ütle! Tütarlapse meel on nagu kõrkjas tuule käes kaldal. Ei tea, ei tea! Aga nüüd ma lähen vaatan, mis tuhina pärast see kirjutaja Ennu taga otsib. Eks ma ole ju – hm, hm, – valla-ametnik! Aga usu, poeg, seda sa veel ei tea, tütarlapsi ei või iial uskuda. (*Uksest õue.*)

JÜTS (*teda saates*): Ennu ta ei võta! (*Ukselt tagasi pöördudes, seab sõrme nina otsa, pool-arglikult.*) Aga, a – kui ma need pastlad ometi ülekaela lubasin? Tühi neid tütarlapsi teab! (*Välja.*)

9.

Märt (*tuleb õuest*).

MÄRT: Kus ta on? Maie pidi tulema, et me selle asja üle veel sõna-kaks seletaksime. Saab ime pärast näha, kas ei peaks vanamehe mulgi-vihast jagu saama? See tuline sõimunimi! Sest päevast saadik, kus esimene Viljandi kuub Mulgi talust tuli üle meie maakonna raja endale kodukohta otsima, on sada lopsu ja vopsu peast pähe lennanud ja rusikad rusikaid kaalunud selle nime pärast; aga et viha tema kandjate vastu veel kaks südant nii õnnetusehirmu alla paneks, seda küll vist palju tänini ei ole olnud. «Petisteks» nimetas vanamees meid kõiki. Ärgu tulgu mulle seda ükski muu ütlema kui Maie isa, kellele seda tütre ja selle pärast andeks annan, et ta ise ei tea, mis ta suust ütleb! Nad võivad uhked olla meie peale, sest kuskil ei sünni nimetamisväärt

tegu meie maal, kus mitte mulgi pea või käsi töös ei ole! Kes varem sängist välja tuleb, see halvemalt astub, aga sellepärast ei ole haigutaja veel õigusekandja! Miks on mulgil rohkem jõudu? Sest et tal rohkem pead on! Ja kust tuleb tal ärksam meel? Usinamast kooliskäimisest! Kes aga ei viitsi pead väsitada ja kätest üksi arvab küllalt olevat, või hoopis, kus soola tarvis, kõik maailma tangu täis ajab, – see ärgu arvaku mulgi sõimamisega kõike soola maailmast ära kaotavat! – No siin ehk ajame asjad veel joonele, sest vana Peeter on muidu hea mees ja ei saadaks meelega oma last õnnetuse sisse. Aga see Enn! Kaugele seda veel tagedus kannab, seda teadku see ja teine! Aga Maie ma ometi tema küüsisist katsun päästa! Aga kas ta ei tule veel? Maie, ae, maasikas, kuhu sa jääd?

10.

Maie. Märt.

MAIE (*pool-arglikult*): Siin olengi, Märt, – aga kuule, Märt, see asi teeb mulle ometi peavalu. Ei ma usu, et ma neid sõnu suust välja saan?

MÄRT (*südamlikult*): Mis sõnu, roosiõiekene?

MAIE: No et ma tahan – Ennule minna – ja kõike seda muud, – ja see on ometi sula vale ja ma ometi ei taha sugugi!

MÄRT: Lõokene, lillekene, nii kõvasti pole sul ju ka tarvis ühti seda taadile töötada; küll aga moka otsast natukene! Seda on ju meie nõu juurde tarvis!

MAIE: Ja ise ütlen ma Jütsile iga päev, et ta ei pea mitte valetama. – (*Pead vangutades.*) Küll sa näed, Märt, ta läheb nurja!

MÄRT (*vagus*): Siis pead sa t õ e s t i Ennu vastu võtma, kui nurja läheb. Teist nõu ei ole.

MAIE (*ehmatades*): Oh sa heldekene — (*Kindlalt.*) Kas tead, Märt, kirjuta mulle need sõnad, mis ma isale ütlen, siia paberi peale üles, ma õpin nad pähe, siis läheb ehk paremini.

MÄRT: Vaat ae, mis ilus nõu! Minugi pärast! Kus pliiats on?

MAIE (*toob pliiatsipulga seinaprao vahelt*): Siin.

MÄRT: Nõnda, maasikas! (*Ütleb kirjutades.*) «Armas taat, mina olen koolis kuulnud, et peab isa sõna kuulama, ja ma tahan sellele minna, keda taat oma tarkusest mulle annab!» Kas seda saad üle keele, kanapoeg?

MAIE (*kes üle Märdi õla vaadates kõik sõnad on järele ütelnud*): No ta on nüüd küll – kui ma aga ei hirmu üteldes?

MÄRT: Eks eit ole ju ka meie nõus, Maiekene, ole julge! Usu mind, sina, minu armsam õis: südame sidemed on taevataadi enese kasvud, nende ees nõrkeb maapealse taadi vägi! Lase nüüd ma lähen eest ära, enne kui isa koju tuleb; ja kui ma tagasi tulen, siis on viimne järg jooksmas! Head tervist nii kauaks!

(*Armsasti jumalaga jättes õue.*)

11.

Maie (*üks*), siis **Jüts**.

MAIE: Kus on paremat veel ja südamlikumat ja – ilusamat kui minu Märt, nimetage?! Nad ei teadnud üksi nõu: minu Märt on targem kui nemad kõik! Ja muidugi, jumal vist meid aitab, ta peab ju ise aru saama, et ma ilma temata ei mõista elada! Kas ei oleks mõni teine juba kümme korda minu vaese maha jätnud selle peale, mis isa temale ütles, ja rikas ma ometi ka ei ole! – Aga ma tahan ka teda austada ja armastada selle eest eluotsani kui oma suuremat ja ülemat vara. Aita, taevataadike, et ma seda tõotust iial meelest ei unusta! – Aga nüüd see Ennu lugu! (*Võtab paberi kätte.*) See on siis (*Jüts pistab pea rehe alt tuppa ja jääb kuulatama*): «Mina siis võtan nüüd, hm, Ennu kahe käega, keda taat ise enese tarkusest mulle annab!» Nõnda on ja nõnda jäägu. Läki nüüd valmistama! (*Õue-uksest paberiga välja.*)

JÜTS (*tuppa tules, ammuli suuga*): «Mina siis võtan Ennu kahe käega, keda taat –» Sina kallid heinakuu ilmakene! – Ja esiti tahtis rehealusel silmad peast nutta! Ja kas see on minu Maie? Ja ta ütleb, et ei pea mitte valetama? Ja mis ta siis enne nuttis? Ja nüüd võtab «kahe käega»? Ja-jah, Kure onu ütles küll: «Ei tea, ei tea.» Oh, ja nüüd minu uued pastlad! Oh mis ma ometi nii rumal olin! Kure onu ütles küll: tüdrukud on nagu kõrred tuule käes! Nüüd on nad läinud! Oh seda tulist kahju! (*Pastelde ees, haledasti.*) Minu jalga teid küll enam ei saa! (*Pahal meelel.*) Aga seda ma ütlen ka: kui need tüdrukud niisugused on, siis ma kosja ei lähe, mitte elades, ei Aluste Annele ega Saare Tiiule, ega kellelegi! Oh minu ilusad pastlad! Üsna uued! Nüüd ta võtab teda «kahe käega»! Va põidlapurustaja – ptüi! (*Sülitab ja pöördub ümber.*)
(*Eesriie.*)

KOLMAS VAATUS

1.

Peeter (*üksi, istub mures laua taga; siis võtab meeled kokku*).

PEETER: Jah, mis see norutamine kõik aitab? Abi ei tea ma ometi! Niisugune tuline pealuu! Tema, kõrilõikaja! Kas ma oleksin elades seda temast uskunud! Õnneks veel, et naised kottu külasse on läinud; kui ma seda kisa oleksin pidanud välja kannatama! Ja kauaks ma salgan neile nüüd! Oh sa sajakordne kurjategija! Oot, oot, seal ta on ise! Sina petis koer! (*Käib mööda tuba, süda täis.*)

2.

Peeter. Enn (*uhke ja upsakas, piip suus, müts peas, käed taskus, kõneleb suure suuga.*)

ENN (*iseeneses*): Seda ma ometi teada tahaksin; mis see vallakupjamutikas, see Kure Aadu, minust on tahtnud, et ta mind seni taga on otsinud? Eks veel panevad mind vallaametisse mu rikkuse pärast? Küll nad peavad mind kõik kartma hakkama, küll ma neid nõelan! Ja veel need siitrahvas – (*Ümber vaadates, näeb Peetrit.*) Vaat soo – (*Suitsetab piipu.*) Pepep – no, Mäeotsa vana, oled ka jälle koju tulnud? See on hea – tahtsin – pepep – sinult küsida – mis ma pidin ütleva – pepep – kus siis Maie on? Tarvis nüüd ka - pepep – kirikumõisa minna ja pulmile valmistada – kauaks ma enam ootan?

PEETER (*südametäiega*): Soo? Või pulmile? Viimane pealuu, sina! Kus mu odrad? Maksa mulle välja nüüd raha, mis ma sinu nõu peale maha olen visanud! Sina salakoi! Ja mis A n n e nüüd ütleb?

ENN: Mis? Keda sa tohid siin sõimata? Mis nõu olen mina sulle andnud? Eks sa ole vana küllalt ise teadma, mis sa teed? Kas mina sind võisin sundida, kui sa ise ei tahtnud. Vaata vana narri! Kas sa nõnda mind tänad mu heateo eest?

PEETER: Heategu? Näita mulle oma heategu välja, sina esimene angerjas! Kes mulle teadis kõik ette arutada «Postimehe» seest ja kes mind taga kihutas tulise tuhinaga kõik mu maja tühjaks tegema – mispärast? Iseenese naeruks ja kõige maailma irvitamiseks! Sina'p see olid! Sina üksi, Enn, keda ma uskusin niisama ja enam kui iseoma last! Seal need 100 vakka tangu vedelevad nüüd jälle rehealusel: söögu ma ise neid, kui maitseb – (*Enn naerab.*) Irvita sa veel, sina –! See on sinu töö! Ja nüüd sa räägid veel pulmist kõige selle peale? Ma peaksin vist peast nõrk olema, kui ma sulle veel oma lapse annaksin selle peale! Ja mis A n n e nüüd ütleb?

ENN: Soo? Või mina pidin nende kavaluse lehe seest välja lugema ja sul enesel polnud pead otsa tarvis ühti? Mis eest siis su omad silmad olid, kui sa ei näinud, mis need täpid seal all tähendasid? Ja see on mulle ka üks tont puha! Tahtku ehk tahtmata, minule üks hull kõik! Mina Maie võtan, ja katsu, et pulmad ei anna oodata, nagu me olime ära teinud enne sõitu: nelja nädala pärast olgu möödas!

PEETER: Seda sulle veel tarvis, see kuluks sulle veel ära! Selle peale ära sa loodagi! Nüüd aja aga teiste kaela, mis su oma angerjakeel teinud – aga oota seni! Kas sa ise mulle ei ütelnud: et meie aga teeme naiste hirmutamiseks kaupa, ja et kui ma ise ei taha, siis olgu niisamuti? Ja kui tüdruk sind nõnda kõigest hingest ihkaks, kui ta sind põue põhjast põlgab: sinule ma teda ometi ei annaks, ei elades!

ENN: Kuule, Peeter! (*Kõrvale.*) Oot, oot, küll ma sinu padipehmeks saan! (*Suure häälega.*) Ära sa aja mu südant täis, muidu sa näed veel!

PEETER (*ikka vihasemalt*): Mis ma näen veel? Mis mulle veel näha jääb? Kas sa ennast mulle pole veel näidanud küllalt? Sina häbemata! Kuidas sa kõneled minu, vana inimesega, mis! Kas ma pean sul mütsi peast maha kiskuma või? Sina...!

ENN (*niisamuti*): Kuule, kas sa näed i s e , kelle ees sa räägid, vanamees, ae? Hoi a oma suud, muidu tahan ma sinuga kümme imet teha!

PEETER: Sina, kes mu vilja petnud, ja Anne ja Maie ja – sina tahad minuga kümme imet teha ja julged seda ütelda ka veel?!

ENN (*niisamuti*): Mina? Julgen jah! Sinu ja su terve perega, kui sa ei kuule!

PEETER: Nüüd ma alles näen, mis hukas loom sa oled! Maie sinule! Ma peaksin pool elajas olema, kui ma oma lapse sinu kätte annaksin! Katsu, et sa minema saad, sina tangusegaja!

ENN: Kuule, Mäeotsa vana: kas annad või ei?

PEETER (*käest ära*): Ei! Ei! Ei! Sada korda veel ei! Oma teed kasi ja ära sa iial enam jalga tõsta üle minu läve, sina – sina – sina odrapetja!

ENN: Ahahah – seda ma sulle ei kingi! Tänapäev veel tulen ma tagasi, täna veel! Ja kui sa mulle siis mu 125 rubla laenatud tangu eest laua peale välja ei maksa või Maiet kätte ei anna, siis on kohus kolm sammu siit! Teie kõik peate mind tunda saama! (*Õue.*)

3.

Peeter (*üksi, käib ähkides mööda tuba*).

PEETER: Oh sina – viimane – sarviline! Ma olen enese – haigeks vihanud – temaga! Oh, kui minu vaese hing seda enne oleks teadnud arvata, et ta säärane loom on! Aga Annel on õigus: kui ma teistest targem tahan olla, siis tuleb ikka, – hm-hm – jah, kui ma tahan targem olla...! Aga kas mina seda siledat kassipoega pidin niisuguseks petiseks arvama? Ja nüüd – nüüd – (*mõtetes*) olen ma teda vihanud pealegi... (*Äkitselt.*) Aga kas ma

tema pops olen või olen ma peremees? Seni nagu sula mesi, ei olnud muud kui «Mäeotsa onu» ees ja «Peetri-onu» taga, ja üks «teie» kihutas suus teist taga, et sul üsna häda käes temaga. Nüüd müts peas nagu mõnel parunil ja piip põigiti hammaste vahel: sina ja sina, nagu ma juba tema seakarjane oleksin! (*Mures.*) Aga mis ma teen nüüd? Ja kui Anne veel tuleb? Oh ma väeti, õnnetu inimene! Ja need 125 rubla, kust ma võtan need välja niisuguse ajaga, kus külv kõigil maas ja laekad-kapid tühjad? Ja Enn ei jäta, (*ohates*) ei, selleks ma teda tunnen! Aga et ma nii hilja teda pidin tundma õppima! Ja mulle ütleb: paber on naiste hirmuks kirjutatud! Sina armas aeg! Ja kui Anne nüüd veel koju tuleb? – Ma oleksin ka võinud tasemini temaga rääkida, ehk oleks veel –? Aga ta nuias ju ikka Maie peale, ja kas ma oma last temale –? Ma oleksin ju hullem kui ronga-isa! Nii palju jumala verd mul veel põues liigub. Kui ta on isa lahke näoga õnnetuse sisse vadanud, mis ta siis tütrest enam hoolib? Oh et ma selle Märdi nii ruttu minema saatsin, see oli rumalam temp! Mulk ta küll on, no aga – Aadul oli õigus: laste südameid peab ikka ka küsima, see on nüüd juba uus seadus! Aadu on ju valla-ametis, tema peab seda teadma! – Oh, ja kui Anne veel tuleb, minu heldene aeg! – (*Kavalalt.*) Ei tea, kas need kolm risti, mis ma alla tegin, ka seda kinnitavad? Nüüd ma enam ei usu ühtegi paberit! – Kes ostab nüüd selle hulga ära v a k a g i kaupa – ja mina räägin p ü t i kaubast ja – kirivase (*sülitab*) päralt! Kui ma veel meelde tuletan, kuidas Orava kaupmees mind vastu võttis, kui ma oma suure killa-vooriga poeukse ees kinni pidasin? Lõhki oleks ta ennast naernud, ja poepoisid irvitasid nagu need esimesed koerad! Nüüd kõik linn sellest kõla täis, et ma ei oska t a n g u g i lugeda! Ja kui seda alles see kurjategija, see «Postimees» kuulda saab: ma ei taha mõteldagi! Siis on mu väeti nimi kõige maailma suus! Rotiauku poeksin ma selle häbiga! Ja Anne! Ja Anne! Männiku Märdil nüüd hea naerda! Säärane mulk! Aga oh et ma teda kinni ei pidanud! Nüüd olen ma teda ka vihanud ja sõna ka veel peale pannud Aluste pärast: sellest ei ole nüüd enam lootust ka! – Maie on nüüd küll Ennust lahti, aga selle eest olen mina tema küüsis! Ja kui Anne neid tangusid näeb –! Oh häda! – (*Akna poole.*) Tea, kas need naised on juba koju tulnud? Nojah, sealt juba Anne tuleb! Aita nüüd, taevataadikene!

4.

Anne. Peeter.

ANNE (*kõrvale*): Ahah, seal ta seisab ja norutab juba! Vist nüüd ise enese tarkus otsas? (*Suure häälega.*) Ah Peeter, tere ka! Kas linnast juba kodu? No kaup oli hea? Ega sul enam tangu järel ei ole?

PEETER (*kõhatab hädas*): No – tere, tere – no sugu⁵ ikka nagu on veel!

ANNE (*iseenesele*): Ah «sugu»? Õige suur «sugu» sul! (*Suure häälega.*) Aga kuidas sa nii sõge võisid olla, et sa mitte kõike silmapilk ära ei andnud? Vist mõtlesid meie oma puuduse ja Maie-Ennu pulma tarbeks ka minevat,

⁵ Natukene

nagu sa ise enese tarkusest tead? Aga tangu oleks meie jaoks laenata ka saanud, ja 8 rubla 20 kopikat püti pealt ei tule nii ruttu tagasi. (*Kõrvale.*) Siple nüüd!

PEETER (*kõrvale*): Ta pole veel rehe all käinud ega kuulnud, – oh sa jumaluke! (*Suure häälega.*) No mis häda siis neil pulmil nii on? Ega ma ka nii metsaline ole, et ma teda Ennule sunnin, kui ta ise ei taha, – ma olen ka isa ometi!

ANNE (*kõrvale*): Kuule, kuule, juba teine laul suus. (*Suure häälega.*) No teadupärast, eks sa tea ju ise enese tarkusest, Peeter, ja ega sa küll ehk ei sunni. Aga ta on hea laps ja teeb sinu tahtmist, ja mina olen teda ka noominud, et sa ikka ütled: mina olla see kiusupunn ja kangekaelne, kes teda ikka kihutas. Ja eks sul ole ka õigus: Enn on nõnda sinu kasu teeninud, siis ta teenib lapse ka ära!

PEETER (*kõrvale*): Jah, tema'p on see paras «minu kasu teenija»! (*Suure häälega ja nagu lugedes.*) Meie oleme kõik patused inimesed ja Ennul ka oma vead, oma suured vead, ja kes tohib teist kohe heaks või kurjaks kiita? (*Kõrvale.*) Kas ta ei mõista veel, või mis see on? (*Suure häälega.*) See on jumala asi! (*Kõrvale.*) Sellele asjale ma otsa ei tea! Kus siis nüüd Männiku Märt korraga tal meelest on jäänud?

ANNE (*kõrvale*): Soo, Peetrikene, kas nüüd on jumala asi – ja tangud ka jumala asi? (*Suure häälega.*) No eks ta nüüd ole küll, ja õpetaja ütleb ka, et naine peab mehe sõna kuulama, ja sinu pea, nagu ma nüüd näen, on ju jumalast iseenesest nii targaks loodud otsa, nagu, hm, nagu ta nüüd on, ja sellepärast ma ütlen ka: et Erastu Enn on meile see paras väimees, ja et olgu nagu on siis, ja sinu sõna jäägu peale!

PEETER (*kõrvale*): Oh sa kallis püha ristike: mis sel naisel on täna? Ega see vist kauaks enam jää, ta on ju nagu ära vahetatud! Mina «tean ise enese tarkusest» ja «sõna kuulama» ja – (*Muretsedes.*) Aga Anne, Annekene, ega sa ometi haige ole või – ega sa ei taha kuppu lasta, kui sul ehk käivad palavikud peale –?

ANNE (*vihastades, ruttu*): Mis? Palavikud? Kas sa –? (*Korraga meelde tuletades, lahkelt.*) Ma olen ikka ütelnud: minule ikka on see kõige targem ja kõige hellem mees halli taeva all loodud! Kuidas ta mind hellitab – nagu kanapoega! Ei, Peetrikene, seekord olen ma südamest terve, ja see on kõik sellest rõõmust sinu tulusa talituse ja kauni kauba üle ja et mul nii tark mees on! Ja millal sa siis arvad Ennu-Maiet võivat õpetaja juurde minna? Ja kas sa oled ka rahapauna ilusasti ära pannud? Sina kallikene: nüüd oleme ju rikkad! Seekord «läks tõeks», Peetrikene! (*Kõrvale.*) Eks need ole su omad sõnad!

PEETER (*otsaest higi pühkides, kõrvale*): Oh sina kallis õnnistus! Mis ma talle ütlen nüüd õieti?

5.

Endised. Maie (*arglikult, õuest tulles*).

ANNE: Ah näe! No Maie, tule siia, laps, räägi taadile ära, mis me isekeskis kõnelesime. (*Kõrvale.*) Juba ta on, nagu arvasime, ole aga nüüd julge! (*Suure häälega.*) Kuidas sa võtad, keda isa sulle annab, ja et sa lähed nüüd sellepärast Ennule!

MAIE (*iseeneses*): Oh, nüüd hakkab peale!

PEETER (*kõrvale*): Tema ka? Taga paremaks!

MAIE: Ei tea, kui – (*Ema poole, kõrvalt.*) Aga kui ta mind viimati tõtt arvab ütlevat!

ANNE (*Maiet sundides*): No loe ruttu, muidu rikud kõik ära! (*Pöördub ära.*)

MAIE (*teda hõlmast hoides*): Eit, ära mine ära! (*Otsib paberi põuest.*) Kuidas ta oli nüüd? Kõik on mul jälle meelest läinud!

PEETER (*kõrvale*): Minu majas ei ole enam õige asi! Kõik on nad hulluks läinud!

ANNE (*Maie poole*): Sina oled ka üks jänesesaba! No loe ometi!

MAIE (*loeb suure häälega ja vaatab aeg-ajalt paberisse, mille ruttu selja taha peidab, kui isa ümber pöördub*): «Armas taat →» (*Annest kinni hoides.*) Ema, ära mine ära!

PEETER: Mis, laps, ae?

ANNE (*kõrvale*): No loe edasi!

MAIE: «Armas taat →»

PEETER: No ega sa Erastu Ennu vist ei taha ju, ei?

MAIE (*ruttu*): Ei – (*Ema tõukab teda.*) Ema, kuidas see nüüd oli? (*Loeb jälle.*) «Mina olen koolis kuulnud →»

PEETER: Mis sa oled koolis kuulnud?

ANNE: Loe nüüd!

MAIE: Jah! «Et peab isa sõna kuulama!» –

PEETER (*kõrvale*): No nüüd ta on s e d a kuulnud! Nüüd tahab ta s e d a kuulnud olla? Oh neid koole ka?

ANNE: Loe nüüd ometi! Eks sa tea, mis Märt ütles?

MAIE: Jah küll! (*Suure häälega.*) «Ja nüüd mina tahan selle võtta, kelle →»

PEETER: Kelle sa tahad võtta? Männiku Märdi?

MAIE (*ruttu*): Jah, jah! (*Ema tõukab jälle.*) Kuidas see jälle –? (*Suure häälega.*) «Kelle taat omast tarkusest mulle annab!» (*Kõrvale.*) Nüüd on väljas! Oh see paberivilets! (*Viskab nurka.*) Valelik! (*Arglikult.*) Aga kui nüüd viltu ei lähe?

PEETER (*kõrvale*): Sellest saagu tont aru! Mõlemad pöörased!

ANNE (*suure häälega*): No nüüd sa näed, mis hea laps sul on ja kuidas ma teda olen kasvatanud, et ta on, hm, näo poolest ja teo poolest hoopis kui ma ise! Ja nüüd siis, Peetrike, oleme järje peal ja võime pulma vastu valmistada. Palju sul tangusid veel järel võib olla ja kus nad seisavad sul?

PEETER (*häda täis ja keelates*): No mis sa's pärid, küll ma annan sulle ise. (*Kõrvale.*) Oh sa taevakene, ikka need tangud!

ANNE (*vihaga äkitselt*): Sina tahad ise mulle – (*Meelde tuletades.*) Ah

soo! – No eks sa tea iseene se tarkusest! Mina loodan sinu peale!
(*Rehe alla.*)

6.

Peeter. Maie (*ahjukartsa peal istudes, kurvastab*).

PEETER: Jah, «nüüd siis, Peetrikene, oleme järje peal küll –» ja eks ma tea «iseene se tarkusest» ja «tema loodab üsna minu peale»! Sina igavene heldus, kelle peale siis nüüd mina pean lootma, kes ma iseene se tarkusest midagi ei tea? Usu sina naisi! Esmalt uluvad nagu hullud ühe järele, ja pööra selg, siis pistaksid juba teise põue. Ja kui nüüd Anne aga ei lähe suure rehe alla ja ei leia sealt? Ja kui Enn nüüd ei tule oma tähega!? Sina heldene aeg! Ja Maie ka nagu see esimene vagane lambatall nüüd istub seal. Ma küsin – ei ta ole ju hoopis nagu ema, ehk küll vanamoor kiidab –, ometi ma küsin veel korra, kas ta siis tõesti selle Ennu nurjatu võtab? Ennem teeksin ma kes teab mis võlga, mis teda sellele võrukaelale ei sunniks! Hm-hm, Maie!
(*Kõrvale.*) Märt oleks ometi veel teine lugu!

MAIE: Jah, taat? (*Kartlikult kõrvale.*) Aga kui nüüd ei tule kõik välja. Ta nimetas Märti praegu!

PEETER: Maie, pai laps, tule siia, ütle ometi –

MAIE: Sina kallikene – kuhu ma ometi tähe viskasin? (*Otsib maast.*)

PEETER: Mis sa otsid? MAIE: Ei ühtigi!

PEETER: Ütle ometi, laps, tule siia, räägi südame pealt ära: sa vist ei või teda sallida sugugi?

MAIE (*kõrvale*): No jah, muidugi, Märdist räägib nüüd! (*Suure häälega.*) Oh, taat –

PEETER (*ruttu*): Ta on sulle õigusepärast ikka vastumeelt olnud, eks ole? Ja oled aga silmakirjaks ütelnud, et tahad, no jah? Nõnda on? Räägi, laps, välja!

MAIE (*kõrvale*): Mina Märti silmakirjaks? (*Suure häälega, poolnutuselt.*) Ei, taat, see ei ole tõsi! Mina teda silmakirjaks! Oh sina jumalukene, kust seda mulle pidi tema kohta meelde tulema? Mina armastan teda südame põhjast, taat, juba ammust ajast, ja võtan tema kahe käega ega pole iial muu peale mõtelnud, ja maha ma teda elades ei jäta, taat, ei elades – ennem ma hüppan ojasse – muidu mitte! (*Nutab.*)

PEETER (*ehmunult*): Tule jumal appi, mis asju ta suust välja ajab! Annel on ometi õigus! Ta on nagu ema! See tahtis ka minu pärast ojasse hüpata korra – aga see on juba ammust ajast, ja elab praegu alles. (*Maie poole.*) Maie, laps, mis sa nutad? Kust mina siis teadsin –? (*Teisele poole.*) See laps on hull, püstihull! Selle rõugenäo pärast ojasse hüpata! Nüüd kipub kahe käega, enne ei sallinud silma otsas! (*Maiepoole.*) Aga ütle jumalapärast: mis sa siis nii kord-korralt teisiti räägid?

MAIE: Nagu sa – iseene se tarkusest tead, taat –(*Kõrvale.*) Oh et nüüd mõni tuleks, muidu mu süda ei pea kõike kinni!

PEETER (*kõrvale*): Soo! Juba jälle mu enese tarkus! See maja on kõik täna hulluks läinud!

7.

Endised. Jüts (*tuppa tungides*).

JÜTS: Maie, ae, kas on tõsi? Ütle mulle suu sisse, kui sa julged?

MAIE: Mi-mis asi?

JÜTS: Kas sa võtad Erastu Ennu, mis? Häbene ennast! MAIE: Aga – Jüts – poiss –

JÜTS: Soo? Kas sa mulle ei ole ikka ütelnud, et ei pea mitte valetama? Ja kas ma ei tea, et sa oled Märdile lubanud minna? Ja nüüd sa pidavat Ennu tahtma? See on vale, ja kes valetab, see varastab, seda on koolmeister ütelnud. Kas ma nüüd sinu pärast need uued pastlad pean kaotama? Seda ma sinust mitte ei oleks uskunud – uih!

PEETER (*kõrvale*): See on esimene tark sõna, mis ma täna kuulen! Ei tea, kas see ka «iseenese tarkusest» peaks olema?

MAIE (*vaigistades*): Kuule ometi, Jüts, kuule –

JÜTS (*paha meelega*): Midagi ma ei kuule! Kui sa nii pime võid olla, siis ma sind enam ei usu – ja ma annaksin parem pastlad muidu Kure onule ära, kui ma seda sinust ei näeks!

PEETER (*kõrvale*): Selle poisi jätan ma veel vähemalt teise küünlapäevani kooli!

JÜTS (*urisedes*): Ja nad otsivad teda juba kohtuga taga. Kas seda sina võtad veel?

MAIE: Tule ära, Jüts! (*Viib ta kõrvale ja seletab salaja midagi.*)

JÜTS (*suuril silmil*): Ptüi –?

PEETER (*kõrvale*): Ma näen nüüd, ma oleksin parem Jütsi käest võinud nõu võtta kui Ennu käest! Aga mis see nüüd enam aitab!

JÜTS (*Maiepoole*): Oota – siis – nüüd ma tean, kuidas ma sind aitan! Mina olen mees, ja need uued pastlad – need saan ka! (*Tõttab õue.*)

PEETER: No mis tuhin tal nüüd jälle taha tõusis?

8.

Endised. Märts (*Pärastpoole*) **Anne**.

MÄRT: Soovin tere õhtust, siitpere-rahvas!

PEETER: Tere – tere! – (*Kõrvale.*) Veel paremaks!

MAIE (*ruttu vastu minnes kõrvale*): Tänu jumalale. Sind läks tarvis! Märts, mina enam sellega õigeks ei saa – katsu nüüd ise korrutada! (*Seletab ruttu midagi salaja paberitüki peale maas näidates, siis tõttab rehe alla ära.*)

PEETER (*kõrvale*): Soo! Nüüd läheb lugu veel ilusamaks käes! Paneb nagu tuul pakku teise eest! Oh teie, naised! No, hm, säärane mulk! (*Korruga.*)

Pea, kui t e m a vahest aitab mind? (*Aralt pead vangutades.*) Ei usu! Nägu tal tõsine peas: ta ehk (*ehmudes*) tuleb selle sõimamise pärast ja süda täis sees?

MÄRT (*kõrvale*): Peetri-onul kärbes kõrvas sirisemas: ootame, mis tuleb. (*Suure häälega.*) Mäeotsa peremees, mis ma pidin ütleva –

PEETER (*lahkelt*): No eks tule ometi lähemale, Märt, mis sa nii ukse ääres seisad! Istu ometi maha, – siin on iste! (*Kõrvale.*) Ega ma ometi nagu karuohakas või olla võõra inimese vastu!

MÄRT: Olge terve, aga mis ma pidin ütleva: ärge kartke, Mäeotsa peremees, ega ma teid meie endise asja pärast vaevama ega vihastama ei tule, see on nüüd otsas.

PEETER (*kõrvale*): No seda ma kartsin, see ka juba minu vastu! (*Suure häälega.*) Armas Märt, ega mina ka nii karme ei ole kaebama selle üle; noored rahvas ikka noored rahvas, ja mõnel mõttel ka oma õigus jumalast loodud!

MÄRT (*kõrvale*): Soo, soo, kae, kae! (*Suure häälega.*) No muidugi, Mäeotsa peremees, ja sellepärast oleme ära arvanud, et andke oma tütar peale, kellele ise enese tarkusest teate; mina tema õnnele ei taha risuks ees olla.

PEETER (*kõrvale*): Taga paremaks! See on nüüd see kolmas: minu enese ja ikka minu enese tarkus! Kus ta on siis nüüd? (*Suure häälega.*) Aga Märt, kuule, Märt, teie, noored inimesed, olete ka nagu tulesädemed takus varsti! Eks te või ka meist, vanadest, märku võtta? (*Kõrvale.*) Kuidas ma nüüd küsin tema käest? (*Suure häälega.*) Vaata, kui mina ei oleks nii pikameeleline, ja kui ma ei annaks sulle – aga see Aluste talu? (*Ikka suuremas hädas.*) Ja Maie – ja need odrad – ja need tangud – ja Enn – ja – ja – oh mu vaene pea on püstisegane otsas kõigest sest asjast.

MÄRT (*kõrvale*): Seda ma näen! Aga lugu on joonel, nüüd aga edasi! (*Suure häälega.*) Ah, seal tuleb mulle meelde, vilja pärast ma just teie poole tulingi! Ma kuulen, et teil otri peab olema: kas teie ei võiks vahest müüa mulle? (*Anne astub tupp.*) Olen lubanud sõjaväe kasarmule linna muretseda umbes 100 vakka; aga mu omast aidast ei jätku nii pikalt. Saan hea hinna: 3 rubla vakast.

PEETER (*kes poole hingega⁶ on kuulatanud*): Otri? Otri, ütled sa? Odravilja? (*Kõrvale.*) Ja eile minul, eile veel oli!

MÄRT (*pikalt*): Ei, vilja nüüd just mitte, valmis peab olema jahvatatud.

PEETER: Ja – miseks? Jahuks või?

MÄRT (*silmapilk vait, siis vagusi*): Tanguks!

PEETER (*hõisates*): Tanguks? Tõesti tanguks?

ANNE (*lähemale tulles*): No Peeter, mis sa siis nõnda kisendad? (*Märdi poole.*) Meil «sugu» küll oli veel ise järel, mis mu mees ise enese tarkusest tagavaraks pani, aga seda meie küll ei raatsi ära anda!

PEETER (*Anne poole*): Soo? Taga paremaks! Ikka hullem! (*Suure häälega.*) Miks ei? Miks me ei pea naabri-Märti aitama, kui tal häda käes on? See on meie ligimesekohus. (*Kõrvale.*) Oh seda naist nüüd siin põigiti ees!

⁶ Hinge kinni pidades

ANNE (*Peetri poole*): Aga mõtle, Ennu-Maie pulmad! (*Suure häälega*.) No see on küll tõsi, ja anna siis peale, kui sa arvad o mast tarkusest, Märt, ometi mitte alla 8 rubla 20 kopika pütt, vähem mitte!

PEETER (*kõrvale*): Sina armas ja Issand – kui ma ometi temast siit lahti saaksin! (*Anne poole*.) Aga naine, mis sulle meelde tuleb? Kes sulle selle hirmsa hinna annab?

ANNE (*Peetri poole*): No kas sul ununenud juba? (*Suure häälega*.) Jah, seda on minu mees linnast saanud, ja alla selle meie ei müü! (*Peetri poole*.) Kas sa sellele hakkad «sugu» kallist vilja ära raiskama, mis meile veel jäänud? Säärane mulk!

PEETER (*pahandades*): Muld – mis mulk! Aga kuule ometi! Sina ei tea, see on ju kaunis suur «sugu», mis meile järele on jäänud! (*Südant rindu võttes, kõrvale*.) Pea! (*Anne poole*.) Ole sina vait, Anne, kui mina iseenese tarkusest midagi teen!

ANNE (*kärgatades*): Mis? Ah soo? Kas näe imet! Sina iseenese tarkusega mine kassi saba alla! Saab näha, kelle koera sa kutsud ahju alt välja temaga – ja – vaata meest! Ime pärast!

PEETER (*kerge südamega*): See on minu õige Anne! Tänu jumalale, seda ma tunnen!

9.

Endised. Enn. (*Pärast*) Maie.

ENN (*põrutades*): Soo! Siin sinu täht, ja nüüd tüdruk siia, varsti, jalapealt! Ma olen sulle lubanud tagasi tulla, ja siin ma nüüd olen! Raha või Maie! Ruttu! Otsi!

ANNE (*imestades*): Aga Peeter, mis see siis on?

PEETER (*arg ja kohkunud*): Oh sa heldene aeg, nüüd läheb tõeks! (*Kaheldes*.) Aga Enn, – mis sa siis nüüd? – Võta ometi aru pähe – anna aega, kuni ma otsin raha!

ENN: Mitte minutit! Mina tahan teile näidata, oodake aga! «Otsid»? Sina vana petis! Nagu ma ei tea, et sul punast kopikat kodus ei ole! Maie siis välja! Seda ma tahan! Sinu rahast ma ei hooli midagi! Välja tüdruk!

MÄRT: Mis asi see on?

ANNE (*aralt*): See on ju hoopis tõde – asi, jumal hoidku.

ENN (*nagu ülemaal*): Äh sa usud, et ma nalja pärast ja naiste pärast aga kirja panin? Ei, vennike! Kõhtu abiga, kui muu nõu ei aita! Mis seisab siin?

MÄRT (*ette tulles*): No mis siin siis seisab?

ENN (*pilgates*): Oh, oled sina, mulk, ka siin! No loe ise nüüd, mis asi sinu silmatera enam minu pihust ei päästa! Maie, ae – (*ukse poole*) siia, Maie!

MAIE (*tuppa tulles*): Jumalapärast, mis siin on?

MÄRT (*loeb suure häälega*): «Ja kui ta mitte seda raha, 125 rubla, Ennule selsamal päeval välja ei maksa, peab ta temale kui ausale mehele oma tütre

Maie jalapealt kaasa andma, et temaga õpetaja juurde läheb laulatuse pärast. Seda luban ma kindla sõnaga, Mäeotsa Peeter Pint.» Kolm risti all. Õige kõik. (*Viskab paberi laua peale.*)

MAIE: Issa pojuke! (*Langeb istme peale.*) Mis see tähendab, eit? Eit, mis see on?

ANNE (*kohkunud*): Mina olen niisama tark! Oh sa jumal, ta on veel mõne kõrvalise tembu valmis teinud!

PEETER (*arglikult Märdi poole*): Ja kas need ristid maksavad, Märts? Ütle õigust, Märts, – sind ma usun!

MÄRT (*kibedalt*): Jah, nüüd usute mind, peremees! Miks nad ei pea maksma? See kaval köis siin on targem olnud: ei usaldanud mitte teie mehesõna üksi, tegi varsti kirja valmis! Seda ei oleks ma teist mitte uskunud, et oma lihase lapse kontrahiga ära kauplete? Seda ei tee mulgid mitte!

MAIE-ANNE (*ühtlasi*): Mis? Kuidas?

ENN (*tapeldes*): No kas saab vahest?

PEETER (*hädas*): Aga Enn, – aga Märts, – jumalapärast –kuule, Märts, see oli ju tema üteldes kõik s i l m a k i r j a k s , ja nüüd, kui ma nägin, mis loom ta oli, ja et Maie teda siiski kahe käega tahab –

MAIE } Mina? Teda?

MÄRT } (ühest suust) Maie? Ennu?

ENN } Mind?

PEETER: No kas sa mulle nuttes ei ütelnud praegu!

MAIE: Ennu? Ennem ma hüppan ojasse!

PEETER: Jälle juba? Oh teie, naised, hullud! (*Pead kinni hoides.*) Oh mu vaene pea otsas!

ENN (*Maie poole*): Küll ma sind kinni pean, kaunikene, et sa mujale ei hüppa kui minu hõlma! Tuled sa või ei? Teie kõik peate mulle ära tasuma, mis nad teised minu südame on sappi täis ajanud! Siia! (*Tõmbab Maie enda poole; sel silmapilgul lendab ta ise Märdi käe läbi tagaspidi ja õue-uks läheb lahti.*)

MÄRT: Tagasi, tigepõis!

10.

Jüts (*tõttab tupp*). (*Pärast*) Kirjutaja ja Kure Aadu.

JÜTS (*Maie poole joostes, Ennu vastu*): Sina –! Kas sa jätad mu Maie rahule, mis? Oota! Sinu pärast oleksin ma tema kõige uute pasteldega kaotanud. (*Maie poole.*) Tule ära, Maie, juba nad otsivad teda taga. Ma olen ütelnud, et ma sind aitan, ja mees peab sõna; ja kui kirjutaja küsis, kus ta on, kohe ütlesin ma: «Meil!» Kae, sealt nad tulevadki! Oota nüüd!

KIRJUTAJA (*suur paber käes*): Kes on siin Erastu Enn, taluperemees, 24 aastat vana, poissmees?

KÕIK: Tema seal!

JÜTS: Tema, seal, pai kirjutaja!

KIRJUTAJA: Sind me otsime! (*Loeb.*) «Nekrutikomisjoni nõudmise peale käsib Arusaare vallavalitsus igäühte, kes talupoega Erastu Ennu näeb, keda vannutatud tunnistajate sõna järele nähtud iseennast vigaseks tegevat oma parema põidla maharaiumisega, et ennast kroonuteenistusest lahti petta: sedasinast kroonu ja valla ülekohtust petjat ise või külakasaka abiga, kus teda nähakse, jalapealt kinni võtta ja kohtu kätte teenitud nuhtluse ja pettusepalga alla heita! Arusaare kogukonna kojas,

Vallavanem O. Kaas.
Kirjutaja M. Patterson.»

(Kõik vait. Enn on järk-järgult madalamale langenud.

KIRJUTAJA: Kasak, täida oma kohust!

AADU: Tule, Enn! (*Peetri poole.*) No Peeter, – mis ma ütlesin? Mina, valla-ametnik! Täna sa jumalat, Peeter!

PEETER: Ometi! Ometi! Ja niisugusel ajal just!

MÄRT (*tuleb ettepoole*): Siin, Enn, siin on sinu raha, 125 rubla; sa ei pea mitte ütleva, et sa omast oled ilmajäänud! Mul on küll pikk aru veel ära arutada sinuga, aga sinu nuhtlus on varem ja raskem tulnud su enese läbi, kui teine sulle oleks võinud peale panna! Jäägu siis niisamuti ja jumalaga!

(Enn ees, kirjutaja taga – õue, nende järele Aadu, kes aga lävelt tagasi pöördub ja Märdi hõlmapidi ette viib.)

AADU (*heas tujus*): Pulmaks ikka palud va kosilase⁷ ka, Märt? Eks ma valla-ametnik ikka! Jumalaga! (*Läheb teistele järele.*)

MÄRT (*niisamuti*): Muidugi, muidugi! Jumalaga!

11.

Endised (*ilma Ennuta, Aaduta ja kirjutajata*).

JÜTS (*rõõmsalt*): Maie, ae! Nüüd sa oled temast lahti! Paras talle!

MAIE: Uih, häbene, ta vaene mees, ei ole nüüd õnnes ühti enam, siis ei pea ka ässitama enam!

ANNE: Jah, sina kallikene, kuidas küll see jumala nuhtlus võib kaela tulla! Ja nüüd seda muud veel –

PEETER (*kukalt sügades*): Jah, seda muud – Aga Märt, (*kindlalt*) ma ütlen sulle: sa oled esimene mees – mees, mis ütelda, ja see 125 rubla – ja need tangud – ma tänan sind, Märt, jah, südame põhjast tänan, tänan! Ja ma ütlen ka puhta sõnaga: Ma ei olnud seda mitte ära teeninud sinult! Ja ma ei taha neid mulke enam iial sõimata, neil on, mis ütelda – nüüd mitu korda rohkem pead, kui – kui – hm – no, mis ma sellest nüüd arutan! Jah, ja kui Maie sind mitte nõnda ei põlgaks – ma võtaksin sinu väimeheks jalapealt, ilma kaalumata ja ilma paberitäheta!

MÄRT: Põlgaks? Maie? Mind?

⁷ Mõeldud isameest

MAIE: Põlgaks? Mina? Teda? Aga taat, – aga kust ma teda siis põlgan? Ma – ma lähen talle ju kahe käega!

PEETER: Jälle? (*Kärgatades.*) Tont saagu sinust aru! Praegu tahtsid tema eest ojasse hüpata!

MAIE: Oh – taat – see – see – see oli ju see teine!

MÄRT (*teda silitades*): Kassipoeg! (*Teiste poole.*) Et me nüüd just kontrahtide lugemisel oleme, tahaksin teile ka ühte näidata, Peetri-onu, mis ma täna olen teinud. Jüts, hea poiss, tule siia, loe ometi!

JÜTS (*heal meelel*): Tema ütleb ikka: «Hea poiss»! Näe siin! (*Loeb.*) «Kontraht, mis Männiku Märdi ja Aluste talu omaniku Andres Kase vahel lepitud: – § 1. Märts Männik ostab Aluste talu kõige liikumata varaga tänasel päeval enese ja oma järeltulijate päriksks →» (*Laseb lehe maha kukkuda imestusest.*)

KÕIK: Taevakene! Aluste jälle!

PEETER (*hõisates*): Märts, ae! Oh sina tuline poiss! See on mulle üks südamerõõm! Tõesti! Tõesti või?

MÄRT: Tõesti! Teie nulle ju muidu Maiet ei lubanud!

PEETER (*nagu ülemal*): Võta tema, võta tema, Märts... Maie, seda sa tead, et sa nüüd temale pead minema – temale ma sinu annan iseene tarkusest – ei – ei – mitte nõnda – No ükspuha. Aga et sa s e d a oled teinud, Märts, see oli üks temp, sina tuline, tuline poiss! Aluste! Aluste! Annekene, kas sa kuuled ka? Säärane poiss on see Märts! Aluste!

ANNE (*heal meelel*): Nojah, ja kae, Peeter, – see tangulugu! – ja see 125 rubla. (*Noomides.*) Ja see tuleb kõik sellest «iseene tarkusest» ja et sa ei kuula m i n u sõna, ja – et need tangud seal rehe all on –

PEETER (*imeks pannes*): Seda sa tead ka?

ANNE: Miks ep tea's?

PEETER (*rõõmsalt*): Oh teie kelmid kõik! Aga see oli mulle paras! Kes mind käskis seda võrukaela sõbraks valida! Märtsi-Maie, lapsed: Jumal andku teile õnne – ja et nüüd kõik nii ilusasti on tulnud ja et need tangud ja et see Enn – – Anne! Viinad siia! Elagu meie noorpaar, hurraa! (*Kõik hüüavad järele.*)

JÜTS (*varna poole*): Ja nüüd on need m i n u pastlad jälle! (*Võtab nad varna otsast maha.*) Aga olete mulle peavalu küllalt teinud!

PEETER (*ettepoole astudes*): Ja nüüd on kõik hea. Aga ühe sõna pean ma veel ütleva lõpetuseks: tarkus ei tule oma ega võõra, ei kodusest ega mulgi nimest, seda võib nüüd igaüks näha; vaid tuleb sellest, kuidas igaüks seda pead, mis jumal temale õlale loonud, seestpidi kohe hoiab ja harib! Ja need «sada vakka tangusoola» oleksid mind kes teab mis õnnetuse sisse uputanud, kui «säärane mulk» mulle poleks õigel ajal appi tulnud! Ja oma Jütsi jätan ma kooli veel, ega see tarkus teda veel ei söö! Aga – mis ma pidin ütleva: parem ikka jäägu kõik see tänane asi nüüd siia meie endi vahele, et hm, – hm, et see «Postimees» teda aga teada ei saa, see, hm, see kannaks teda kõige maailma kaudu. Mis suur hulk sellest peab teadma! Eks ole nii? Seda tean veel viimast korda iseene tarkusest!

(Eesriie.)